

STIFTELSEN **framtidens**
kultur

Skola – kultur

Kultur – skola

Ett erfarenhetsutbyte om kulturprojekt i skolan

Borås den 21–22 oktober 1999

Innehåll:

Inledning – Jonas Anderson	3
Johannesskolan, Malmö	4
Fittjaskolan, Botkyrka	11
Skånsk skoltjänst, Landskrona	13
Skolgårdens möjligheter, Borås	17
Miljökämparna, Uddevalla	20
Brytpunkt, Stockholm	25
Diskussion	30
Skapande processer i ord och form	38
Inledning – dag 2	51
Lärcentra i Uppsalaskolor	54
Arkiv och skolungdom i Värmland	58
Projekt Mike Kelley, Rooseum Malmö	62
Diskussion, sammanfattning och avslutning	65
Deltagarförteckning	78

Inledning – Jonas Anderson

Jonas Anderson, vd Stiftelsen framtidens kultur

Jonas Anderson: Vårt syfte med dessa två dagar är att försöka definiera Stiftelsens framtidens kultur roll lite tydligare på ett väldigt viktigt område – att med bibehållen ömsesidig respekt närma skola och kulturliv till varandra. Att inte tränga sig in i skolan, utan att ha ett öppet förhållningssätt och medverka till genomförande av bra saker, utan att därmed avlasta skolans ordinarie huvudman från det ansvar som faktiskt finns och måste finnas där.

Vi jobbar tvåfaldigt – dels genom bidrag som man kan söka via en ganska lång byråkratisk process, dels med att försöka hitta vägar där vi kan ta stimulerande initiativ inom området. Där tror vi att vi kan få vägledning av att lyssna på er.

Samtalet är en bra arbetsmetod för att leda diskussioner framåt. Vi räknar med många samtal genom de presentationer som kommer att ske här och inte minst i mötet er emellan.

Välkomna!

Johannesskolan, Malmö

Alba Lira Morel, Karin Frankenstein och Lotta Paulson

Alba Lira Morel: Jag kommer ursprungligen från Chile, men jag har bott i Sverige i 20 år. Jag ha nyligen bestämt mig för att jag inte är invandrare längre. Jag kallar mig nysvensk – det är dags att bli något annat än ”bara” invandrare. Jag har åsikter, något att säga, och framför allt vill jag bidra med något – för jag är en del av samhället.

Jag ska dela med mig av mina tankar kring mitt arbete på Johannesskolan där jag har arbetat i fyra år.

Det hela började med en vision, och det fanns tre viktiga delar i denna vision – kulturarbetare, lärare och elever. Jag trodde att jag helt enkelt skulle genomföra något och att det skulle leda till en slutprodukt, men jag tänkte inte på att det framför allt skulle ge mig nya erfarenheter. Men det har jag lärt mig; jag har fått många erfarenheter och också nya visioner.

Jag har funderat mycket över hur lika eller olika människor egentligen är runt om i världen, och jag har kommit fram till att vi lever i en värld som inte skiljer sig så mycket från ett ställe till ett annat – oavsett om man lever i Sverige eller Sydamerika. Det är viktigt att konstatera, speciellt i ett samhälle där det finns många nya svenskar och många invandrare.

Jag kände att jag ville jobba med detta någonstans, så jag vände mig till skolans värld.

För mig är det självklart att människor i ett demokratiskt samhälle måste få kunskaper om *varför* saker har hänt, *varför* de händer och *varför* de kommer att hända. Vi kan inte förstå saker och ting om vi inte förstår varför.

Målsättningen för mig var att ge ungdomar möjlighet att upptäcka, analysera, debattera och filosofera kring människans natur, om världen och vår historia för att på så sätt förstå vår samtid. Det handlar om att ge insikt om att vi dagligen påverkar världens utveckling.

Vi säger hela tiden att vi är så små, att vi kan inte göra någonting. Men det kan vi varje dag – när vi handlar, när vi går ut med soporna, i vardagen. Jag ville att ungdomarna skulle kombinera kunskap, känsla och kultur, och att detta skulle leda till empati.

Nedan finns målningen ”Skolan i Aten” av konstnären Rafael. Vi känner igen flera av de gestalter som finns med, deras idéer lever än i dag. Det ser kaotiskt ut, men om vi tittar närmare ser vi att alla är koncentrerade på det de är intresserade av och brinner för. Det handlar om att diskutera, argumentera, känna, övertyga. En sådan skola vill jag ha! Det är den skolan som jag är intresserad av att kunna jobba med.

Människorna på målningen visste inte vilken roll de skulle spela i framtiden. Det vet inte vi heller, men vi vet att vi kan påverka den, och det är viktigt.

Jag ville ha med olika språk i genomförandeprocessen, och därför började jag läsa mediepedagogik och konstpedagogik. Jag kom i kontakt med flera olika pedagogiska inriktningar och jag fastnade för Reggio Emilia, där bl.a. Loris Malaguzzi har sagt:

”Ett barn har 100 språk, men berövas 99. Skolan och kulturen skiljer huvudet från kroppen. De tvingar en att tänka utan kropp och handla utan huvud. Lek och arbete, verklighet och fantasi, vetenskap och fantasteri, det inre och det yttre görs till varandras motsatser.”

Det stämde väldigt väl med mina tankar.

För detta arbete skulle det finnas verkstäder – en skola där vi verkligen kan arbeta med det praktiska och teoretiska i ett. Man skulle bedriva en modern undervisning med media, data, multimedia, foto, skapande och teater. Projektet skulle bygga en vetenskaplig verkstad där alla experiment kunde göras, och alla frågor kunde ställas och undersökas.

Allmänbildning och omvärldskunskap är enormt viktigt, speciellt när allt mer internationaliseras. Vi måste kunna förstå andra folk för att gå vidare. Det känner jag naturligtvis själv som invandrare och nysvensk.

Ett välutvecklat sinne, en passion för att lära sig och förmågan att använda kunskaperna är de nya nycklarna till framtiden. Konsthistoria, staden, filosofiska frågor, samhället som arbetsplats, människor som levande källor till kunskap. Det handlar om att skapa möten som ger upphov till samtal – inte

bara inom skolan utan även utanför skolans väggar. Det är enormt viktigt att vi kan kommunicera med de kunskaper vi får.

Vilka skulle då göra det här? Det fanns tre aktörer – kulturarbetare, lärare och elever.

När det gäller kulturarbetarna kallade jag dem ateljérister i början, nu kallar jag dem kulturpedagoger. Men det kan helt enkelt vara människor som med glädje och framför allt entusiasm vill dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter. Dessa människor skulle ge ny kraft och nya infallsvinklar till skolan.

Lärarens nya roll var att samtidigt med eleverna upptäcka nya saker i arbetsprocessen. Temaplaneringen skulle utgå från frågorna: Vad kan *jag* lära? Vilka frågor vill *jag* ha svar på? Vilka uttryckssätt vill *jag* använda mig av? Vad är det *jag* inte kan om detta tema?

När eleverna blir motiverade och uppmuntrade av entusiastiska människor växer frågorna fram. Tillsammans med vuxna kan de arbeta fram olika sätt att besvara och redovisa frågorna, och också lära sig att förmedla sina nyvunna kunskaper. Det kan ske på olika sätt, allt är möjligt – film, teater, foto, data, intervju, radio, utställning, tidning osv. Det är inte svårt för ungdomar att skapa de mest fantastiska produkter när de väl har lärt sig.

Bilder har för mig varit ett sätt att kunna kommunicera. Jag använder hela tiden bilder som ett sätt att etablera samtal.

I projektet ”Tema liv och död” i klasserna 7 a, b och d vårterminen 1999, utgick vi från fyra påståenden utifrån några bilder:

- Av 500 miljoner spermier är det bara en som vinner, så alla är vi vinnarspermier! (Bilder på spermier)
- Vi åldras varje dag, allt åldras. (Bild på en gammal, naken kvinna)
- Vad finns i slutet av tunneln? (Bild på tunnel och ljusfylld mynning)
- Vi kanske är ensamma i universum. (Bild på rymden)

Vi träffades en gång i veckan kl.12.30–15.00, och det fanns fem mål med projektet:

1. *Skapa livserfarenhet.* Eleverna besökte varannan vecka en person på en arbetsplats, vilket skapade möten mellan vuxna och ungdomar. Varje möte skulle resultera i en uppsats, och arbetsplatsen skulle beskrivas genom att eleven tillverkade en bonad. Man fick skriva en presentation av sig själv som tillsammans med ett foto skickades till de vuxna som deltog i projektet.

Eleverna fick fundera över frågor som: ”Vem är jag?” och ”Hur presenterar jag mig?”. Det här var 13–14-åringar och i den åldern tycker man inte om sig själv, så det är ganska svårt att bli fotograferad och prata om sig själv. Det var ganska intressant.

2. *Prata om livsviktiga frågor.* Medan halva klassen var ute på arbetsplatserna stannade andra halvan på skolan och samtalande kring bilderna.

3. *Bli medvetna om naturens krafter.* Våren är tid för förälskelse men också den tid då fröet gror till en planta. Eleverna fick tillverka en kruka och plantera ett frö. Detta brukar man inte göra i årskurs 7, utan det gör man med små barn. Det var väldigt roligt att se att eleverna gick med på att göra något som 6- och 7-åringar brukar göra.

4. *Tänka på att vi är livsviktiga och unika.* Eleverna fick tillverka sina egna vinnarspermier i papper maché. Ni skulle ha sett – det var fantastiska spermier, maffiga och stora! En del, speciellt tjejerna, tyckte det var äckligt med klister och sånt, men killarna sjöng och gjorde sina spermier utan problem!

5. *Tänka på hur människan har kunnat utveckla en massa livsviktiga saker.* Jag bad eleverna fundera över de första människor som kom på att man kunde väva. För oss är det självklart med tyg, men egentligen var de som kom på tekniken inget annat än genier! Eller den som började använda lera – det är egentligen helt fantastiskt.

Resultatet av hela projektet visades på Malmö museum under en månads tid. Det var en rolig utställning. Alla elever var där och tittade, och tidningen Arbetet rapporterade från den.

Jag har jobbat med många olika projekt genom åren i samtliga årskurser på grundskolan. Och det blir alltid bra resultat, men det förvånar inte mig. Jag tycker inte att det är så märkvärdigt att jobba kreativt i skolan. Det är tvärtom lätt att jobba kreativt i skolan. Resultatet kommer, om alla vet *varför* vi ska göra det.

Några av de teman vi har jobbat med under åren är följande:

- Årskurs 1 gjorde en resa genom olika delar av världen för flera tusen år sedan, med hjälp av teckningar med mera.
- Årskurs 2 frågade sina föräldrar hur det var när man föddes. De fick ta med sig en bild av sig själva som nyfödda, som vi skannade in på datorn. Sedan skrev de själva en berättelse om detta.
- Årskurs 9 har jobbat med foto, vilket övat upp deras förmåga att se och iaktta.

Jag har också utvecklat ett konstalfabet för årskurs 1. Vi träffar gruppen framför en stillbild. De får sitta ett tag och titta på bilden, och sedan börjar vi samtala om den. På ett år blir de enormt duktiga på att se bilder. De ser saker som jag inte har sett, och sådant som är fel i bilden. Vi börjar med att titta på bilderna helt förutsättningslöst, utan titel och vägledning. Sedan lägger jag till en betydelse och ger berättelsen bakom bilden.

I ett projekt arbetade elever från klasserna 7 a, b och d med temat Grekland under sex veckor. Man samlade fakta och redovisade på olika sätt: video-film, powerpoint-presentationer, böcker, overhead osv. Man arbetade även

med myter och tillverkade fantastiska lertavlor. Det hela avslutades med en utställning.

Ett av våra första projekt gick under namnet ”Plast, skräp och fantastiska kläder”. Utifrån min entusiasm tänkte jag att man kunde integrera slöjd, naturkunskap, samhällskunskap, språk och historia i detta projekt, men det blev det egentligen bara syslöjd vi jobbade med. Det är inte så himla enkelt att kunna jobba över gränserna, och det är något som vi måste lära oss.

Jag är även dramapedagog, men personligen tycker jag inte så mycket om att arbeta med drama – jag har mina fördomar. På något sätt kopplar jag drama till att alla ska vara jättesnälla och krama varandra, men människor kramar inte varandra, vi är inte snälla. Det viktiga är att vi förstår *varför* vi använder våld, och vilka mekanismer som utlöser våld.

Vilka har blivit mina erfarenheter? Först och främst: rummet måste förändras! Framtidens skola kommer förhoppningsvis inte att se ut som vår traditionella skola, för det går inte att vara kreativ i den svenska skolan som den ser ut i dag. Det går inte! Jag har målat korridorer, ställt ut bord och målat klassrum som inte målats på 30 år. Hur ska man kunna vara kreativ i en skola som inte har målats på 30 år?!

Vi behöver små flexibla skolor som är anpassade till nya tankar, krav och värderingar, och som speglar den enskildes och samhällets behov. Vi kommer kanske att använda hela samhället som inlärningsmiljö eller använda skolan som en arbetsplats för alla slags arbeten – ett samhällslaboratorium.

I en enkät till lärarna frågade jag bl.a. om det var viktigt med kreativ verksamhet i skolan, och hur de i så fall skulle vilja utveckla den. En lärare svarade:

”Det är mycket viktigt! Parallellt med teoretiska studier måste vi ta tillvara barns skaparglädje och kreativitet. Den traditionella skolan är dålig på att ta tillvara barns alla språk. Jag tror att vi skulle behöva ett läsår där vi undervisar ett fåtal timmar i veckan och sedan fick tid att planera verksamheten.”

Det är alldeles riktigt! Lärare måste planera sin verksamhet. Men vi kan inte säga till barnen: ”I dag måste ni hitta på något själva, för jag ska planera för nästa år.” Det går inte. Lösningen är kanske extra lärare i skolan för att frigöra lärarna så att de verkligen kan sätta sig ner och planera sitt arbete.

Läraren skrev vidare:

”Utarbeta en lokal arbetsplan, kursplaner med tydliga mål och en organisation bestående av arbetslag där lärarna tillsammans har en bred kompetens och att det till varje arbetslag knyts en ’kulturarbetare’.”

Det skulle vara fantastiskt! Men detta måste bearbetas, för det handlar inte om att ni ska ha alla lärare *plus* en kulturarbetare. Kanske ni måste ha lärare

och kulturarbetare, och hur löser man det problemet? Jag vet inte, men något måste hända.

Läraren igen:

”Under detta läsår skulle vi också erbjudas fortbildning inom bl.a. media, multimedia, informationsteknik, ämnesdidaktik, beteendevetenskap och filosofi.”

Det är så roligt, för hon har verkligen förstått vad vi måste kunna veta för att gå vidare. Det handlar inte bara om ABC, det är mycket mer. Vi måste vara människor och använda hela vårt intellekt. Det är det som kan förändra världen, det är där idéerna kommer.

Min dotter fick för ett tag sedan ett brev med bindor från Libresse. Vi tar tacksamt emot sådana erbjudanden, men vi vet inget om vilka miljöproblem bindorna bär med sig, och vi ifrågasätter det inte heller. Vi vet inte vilka komponenter som ingår eller hur materialen bryts ner i naturen. Vi kan inte tyda innehållsförteckningen på det vi äter, vi vet inte vad E 200 betyder...

Det är förvirrat att prata om skolan just nu. I går såg jag en tidningsartikel med rubriken ”Ordning och reda i estnisk skola”. Men vad är det eleverna skall lyssna så ordentligt och koncentrerat på i skolan? Vad har vi att berätta? Är vi så fantastiska? Kan vi verkligen kan fånga ungdomarna?

Karin Frankenstein: Jag är 17 år och går på estetiska teaterprogrammet på Heleneholmskolan i Malmö.

Lotta Paulson: Och jag går första året på naturvetenskapliga programmet på samma skola.

Karin Frankenstein: Vi ska berätta om ett projekt som vi startade när vi gick på Johannesskolan. Idén väcktes för två år sedan, när vi var med om ett av Alba Lira Morels projekt.

Jag är väldigt intresserad av foto. Det fanns ett fotolabb på skolan, där jag höll till väldigt mycket. Jag ville utveckla mig och lära mig mer, och började ifrågasätta varför eleverna inte kunde använda fotolabbet efter skoltid. Det stod tomt, även om jag hade intresset att vara där fanns det inga möjligheter att få det.

Det fanns dessutom väldigt små andra möjligheter i Malmö att hålla på med det jag var intresserad av. Det var långa köer till allt som rörde foto, film, teater eller musik och det var dessutom väldigt dyrt.

Eftersom det faktiskt fanns möjligheter till verksamhet på skolan, det fanns ju både lokal och utrustning, och eftersom ingen annan tog något initiativ, fick vi göra det själva. Och det var det jag och Lotta gjorde!

Vi ville ha verksamhet för barn och yngre, där vi skulle lära ut det vi kunde. Som teaterintresserad 17-åring hade jag ju mer erfarenhet än en flicka i årskurs 1, så jag kunde lära ut det jag kan. Alba Lira Morel hjälpte och stöttade oss mycket genom att uppmuntra oss och vår idé. Hon hjälpte oss också när vi skulle söka pengar till projektet.

Lotta Paulson: När vi hade fått klartecken vad gäller pengar började vi genomföra vår idé. Vi kontaktade vänner och bekanta i vår egen ålder som hade samma intressen som vi själva, och resultatet blev Kulturstugan – kurser i foto, teater, konst och form, data/film och musik för årskurs 3, 5 och 7. Verksamheten ägde rum på eftermiddagarna i skolans lokaler, och varje grupp hade två ledare.

Vi gick ut med en intresseanmälan i klasserna och fick in närmare 60 svar! Men det blev problem med informationen, så när vi startade i november 1998 dök inte så många barn upp; det kom färre än 30 barn. Det kändes lite tungt; vi hade förväntat oss mycket folk och nu fanns det grupper med bara tre elever. Men vi kämpade vidare.

Till slut återstod två grupper. De andra lade ner efter hand på grund av dåligt deltagarantal – ledarna kände att de jobbade för mycket med för få elever. Vi som var kvar till slutet var min och Karins teatergrupp samt två killar som hade en data/film-grupp.

Vår teatergrupp bestod av åtta elever. Det var en väldigt blandad grupp med olika åldrar och bakgrund. Från början var det mycket fnitter, men efterhand ökade koncentrationen och vi kunde göra allt mer komplicerade övningar.

Eleverna uppskattade vår verksamhet väldigt mycket; de tjuvar fortfarande om en uppföljning. Vi fick också positiv respons från föräldrarna. De tyckte att det var bra att vi som var så unga tog tag i det här och gjorde något för deras barn. Det hela var dessutom helt kostnadsfritt.

Jag tycker att det var en fruktansvärt nyttig erfarenhet. Det var jättekul att gå till skolan på torsdagskvällarna, där vi träffades 1,5 timme per vecka. Jag har dessutom lärt mig enormt mycket, och jag är väldigt tacksam för att jag har fått den här möjligheten att utvecklas.

Karin Frankenstein: Det är jag med. Det var väldigt roligt; man kände att deltagarna uppskattade det. Man behövde inte anstränga sig särskilt mycket för att de skulle vara tacksamma för det vi gjorde.

Men samtidigt var det tungt. Det var svårt att inte bli arg på barnen när de inte förstod vad man menade. Det var tungt med all planering och allt man skulle hålla i – samtidigt som man skulle gå i skolan. Men det har gett mig mycket i alla fall!

Fittjaskolan, Botkyrka

Birgitta Ehlin

Jag arbetar nu som gymnasielärare i Lidingö kommun, men jag har arbetat som biträdande skolledare på Fittjaskolan i norra Botkyrka söder om Stockholm under åren 1992–1997. Fittja är ett mycket invandrartätt område; skolan har ungefär 98 procent elever från andra länder.

Jag var väldigt glad över projektet på Fittjaskolan, och även om jag slutat fysiskt finns jag kvar känslomässigt. Jag har kvar kontakten med lärarna på min gamla skola, vilket känns bra. Vårt projekt var treårigt, under 1996–1999. Vi ville ta reda på i vad mån språkutveckling kunde utvecklas genom drama och dans. Vi startade från årskurs 7.

När man jobbar på en skola som Fittjaskolan är språkutveckling viktigt. Hur ska man höja språknivån när det är till 90 procent människor från andra länder som bor i norra Botkyrka? En fråga som man säkert ställer sig i alla invandrartäta områden.

När jag bodde i Skåne, upptäckte jag att mina barn som är födda där pratade uppsvenska när de lekte – inte annars. När skånska barn leker talar de uppsvenska! Det där har jag tänkt på mycket också när det gäller invandrarbarn och invandrarungdomar. Jag undrar hur mycket av de s.k. språksvårigheterna som är reella språksvårigheter och hur mycket som är ”Fittjaspråk” som man använder för att skaffa sig en identitet...

När det gäller dans/video arbetade vi tillsammans med Efva Lilja. Efva lever genom sin personlighet, lika mycket som genom hennes oerhörda kunnskap. Hon har arbetat på Fittjaskolan under alla år som jag har varit skolledare med olika kortvariga projekt.

Självförtroende är grunden vare sig det gäller drama eller dans, och projektet hade som mål att skapa gemenskap i grupperna. Vi hade nivågruppering på Fittjaskolan då, denna gruppering skedde enbart utifrån kunskaperna i svenska språket. Vi hade tre nivåer i årskurs 7 – klass 7 a, 7 b och 7 c. Klass 7 a hade sämst kunskaper i svenska, och det var den klass Efva jobbade med. Dramaklassen, klass 7 c, hade bäst kunskaper i svenska.

Det finns mycket som inte är bra med nivågruppering. Men vi ville ändå hålla fast vid det, även beaktat den nackdel att gruppen på den lägsta nivån kände sig utpekade.

Klass 7 a var bökig, stökig, med dåligt självförtroende och en hel del kriminalitet. De visste att de stod lägst på skalan, och de var tunga att arbeta med. Denna grupp hade den högsta lärartätheten; det arbetslag som jobbade med klassen undervisade i SO, NO och svenska och var ett väl inarbetat arbetslag. Man arbetade alltid ämnesöverskridande och hade också arbetat

med Efva Lilja förut. Lärarna var helt beredda på att integrera dans i sina ämnen, och tog av sin ämnestid till projektet. Det var inga svårigheter alls.

Att våga spela ut med kroppen var oerhört svårt i början för många elever, så Efva fick jobba hårt med detta. Det första året arbetade man mycket med improvisation, vilket Efva alltid gör, och den första terminen avslutades med en uppvisning av hela Efvas dansensemble i aulan, men också en uppvisning där eleverna fick visa vad de kunde för hela resten av skolan.

För många av de här barnen var det här det första statushöjande som skedde. Alla i klassen vågade inte uppträda, men de som vågade blev oerhört uppskattade. Stockholms saxofonkvintett var med och spelade och professionella dansare deltog. Eleverna fick vistas i ett sammanhang när hela skolan tittade på.

Eleverna skrev hela tiden loggböcker, så det fanns en grund för språkutveckling i projektet. Det kom så småningom fram att elever ville filma, vilket så småningom mynnade ut i tre färdiga produkter – "En sjuas tankar bland levande människor och döda ting", "Vänner för livet" och den tredje som jag inte har fått ännu, som har kärleken som tema.

Det finns mycket att berätta om hur videoprodukterna har kommit till, och allt som har skett emellan. Efva Lilja gick kanske inte ut helt glad ur det här projektet, och hon ansåg att det sista året också var det tyngsta. I ett sådant här långt projekt kan nämligen mycket hända på vägen. Jag flyttade efter ett år, även om jag höll kvar projektansvaret på distans. Lärarlaget splittrades. Det kom en ny lärare som arbetade oerhört bra ihop med Efva, men hon flyttade också. Det sista året och sista terminen fanns det inget kvar av det gamla, vilket blev mycket tungt.

Jag vill också nämna dramaprojektet. Vi hade dramapedagoger från Botkyrkas kommunala teaterskola, och de lärare som var involverade i projektet var alla oerhört nöjda. Det är som Alba Lira Morel säger om att arbeta tillsammans – kulturarbetarna säger att de inte klarar sig utan ett ständigt samarbete med lärarna, och lärarna vill ha kulturarbetarna i skolan.

Man kan fundera över om man skulle kunna utbilda lärarna till dramapedagoger. Men lärarna som har arbetat med drama säger att de vill ha *professionella* kulturarbetare i skolorna, men att man ska jobba tillsammans. Man ska aldrig räkna med att kulturarbetare ska komma till skolan och göra något som en boll i rymden, som bara kastas in och ut igen.

Slutligen. Effekterna av projektet blev att självförtroendet hos eleverna växte. De sa bland annat: "Jag har lärt mig mycket, förbättrat mig på att diskutera saker. Jag har blivit bättre på att inte rodna i diskussionen."

Alla har på ett eller annat sätt beskrivit att det har tillkommit något i deras språk, och då nådde vi målet.

Skånsk skoltjänst, Landskrona

Eva Dahl

Jag har tidigare arbetat som projektledare på Skånsk skoltjänst, vilket började som ett treårigt projekt och som nu blivit en fast verksamhet – Skoltjänsten. Verksamheten är placerad inom Kultur Skåne och koordinatören är placerad på kulturkansliet i Landskrona men arbetsområdet är hela Skåne.

Vårt projekt började på sätt och vis i utlandet. Det behövdes ”mentala broar” mellan Skåne och Danmark, framför allt med huvudstadsområdet. Det är konstaterat att skånska barn inte förstår danska och tvärtom. Danska barn förstår faktiskt lättare den svenska som talas kring Mälardalsområdet, vilket beror på TV-nyheter och sådant.

I Danmark fanns Skoletjensten som arbetar med att bygga pedagogiska länkar mellan kulturinstitutioner och skolan. I Öresundsområdet finns ett oräkneligt antal kulturinstitutioner, och Öresundskommittén ville därför skapa Öresunds skoltjänst. Men för att göra det måste man ju ha en skånsk skoltjänst också.

Det var alltså Öresunds skoltjänst som i början var det yttersta målet med projektet – att öka språkförståelsen men också kunna använda varandras kulturinstitutioner, för Sverige och Danmark har en väldigt gemensam historia. Vi har ett gemensamt kulturlandskap, vi har arkitektur som påminner om varandra, och det finns också många andra kulturtraditioner som kunde vara bra i det här utbytet.

Uppdraget till Skånsk skoltjänst var att vi skulle koppla samman kulturpedagogik, skola och kulturinstitutioner och bygga pedagogiska länkar. Projektet finns stöd från dåvarande Skånestyrelsen, som ville att projektet skulle ingå ett led i processen att göra Skåne till ett län efter att tidigare ha bestått av tre landstingskommunala områden – Kristianstad län, Malmöhus län och Malmö stad. Det var viktigt att etablera ett samarbete mellan de olika kulturinstitutionerna i det skånska landskapet.

Det hade tidigare funnits ett embryo mellan Malmö Museum och Skoletjensten på den danska sidan. Detta ledde i förlängningen till ett treparts-samarbete mellan Malmöhus läns landsting, Malmö stad och Kristianstad län. Därifrån fick vi en del pengar, och 1997 fick vi även pengar från Stiftelsen framtidens kultur. Med hjälp av dessa samlade medel anställdes en projektledare, vilket var jag, och tre kulturpedagoger som skulle arbeta regionalt överskridande och i tätt samarbete med de museipedagoger som redan fanns på institutioner runt om i Skåne.

Och det fanns en hel del institutioner att välja mellan. Det fanns – och finns fortfarande – gott om historiska museer, ett antal naturmuseer, ett flertal konstmuseer. Det finns också experimentell arkeologi, ute- och ekologi-

museer, film, teater och teknikmuseer. Det finns dessutom 700 skolenheter i hela Skåne.

Vi skulle i första hand fungera som en pedagogisk länk mellan Skånes skolor och museer, bibliotek, teatrar, konsthallar och andra kulturinstitutioner. Vi skulle informera, uppmuntra och arrangera besök och aktiviteter på institutionerna. Vi skulle samarbeta med Skoletjensten på danska sidan och bygga upp Öresunds skoltjänst.

Vi jobbade med kurskataloger, lägerskolepaket, information om pedagogiskt material och utskick av informationsmaterial från kulturinstitutionerna till skolorna. Vi arrangerade seminarier och konferenser för att knyta skolan och kulturinstitutionerna tätare samman. I det tidiga läget jobbade vi mycket med översättning till och från danska. Vi ville också hitta former för samarbete mellan forskning och skola.

Ett viktig del av vårt uppdrag var att hitta möjligheter till bra transporter från skolorna till institutionerna. Det stora problemet i Skåne är faktiskt att ta sig fram – hur tätbefolkat det än är, och hur bra man än tycker att infrastrukturen är. Det är 1,8 mil mellan Lund och Malmö men man åker sällan där emellan. Dessutom är infrastrukturen på den östra sidan av Skåne inte särskilt väl utbyggd; busstiderna är exempelvis väldigt dåliga.

Det som är gratis på institutionerna blir alltså oöverstigligt dyrt, eftersom busstransporten kostar så mycket för en hel klass. Vi ville medverka till att det blev lättare att ta sig från en skola till en institution och tillbaka.

Vi ville utifrån olika pilotprojekt hitta former för samarbete, dels på kulturinstitutioner som inte hade någon pedagogisk verksamhet, men också på kulturinstitutioner där man ville ha hjälp att bygga upp verkstäder – alltså inte bara ha traditionell visningsverksamhet.

Vi hade en teaterpedagog. Vi använde inte uttrycket dramapedagog, eftersom det var viktigt för oss att betona att det inte handlade om dramat som ett socialt lösningsmedel. Det handlade mer om att se konstformerna som sig själva. Då är teater en sak, drama något annat. Vi pratade inte heller om konstpedagoger utan om bildpedagoger, eftersom det handlade om att se hela bilden och inte bara konsten.

Vi anställde en humanekolog. Det var viktigt att visa att historia och biologi hör samman. De biologiska spår man ser i landskapet – vallar, trädholmar, gårdsgårdar – är spår av människans kultur.

Vi gjorde lärarhandledningar, bland annat till en pjäs som sattes upp av Teater 23 i Malmö. Pjäsen hette Charlie, och verkade utåt sett vara en fars men den hade ett väldigt allvarligt innehåll – om språket, missuppfattning och rasism som växer fram i denna pjäs.

Vi valde att främst jobba med grundskolan, även om man kunde vidga vårt uppdrag till både förskolan och gymnasiet. Men för att vi över huvud taget

skulle hinna göra många av de här sakerna, valde vi att fokusera på främst årskurs 1-9.

Det var viktigt att få med lärarna i arbetet. Lärarna fick exempelvis aldrig gå ifrån när teaterpedagogen jobbade med eleverna. Även om man inte kan utbildna lärarna till teaterpedagoger, behöver de redskap och kunskap för att kunna gå vidare i sitt fortsatta vardagsarbete. Du kan inte alltid ta in kulturarbetare så du behöver egna redskap som pedagog. Det handlar om en ”ringar på vattnet”-effekt, där man inte bara når barnen, utan också lärarna.

Ett av våra projekt var ett samarbete mellan vår bildpedagog, konstpedagogen på Ystads konstmuseum och konstnären Bruno Knutman. Man hade ett pedagogiskt program kring sagor och myter, och projektet resulterade i en utställning där 628 barn mötte Bruno Knutman. Man gjorde en jätteutställning på Ystads konstmuseum med vernissage och allt. Bruno Knutman var där själv, och han fick faktiskt skriva autografer!

Humanekologen jobbade tillsammans med hembygdsrörelsen. I Skåne finns drygt 100 hembygdsmuseer – ofta lokalt placerade i närheten av skolan, så ibland behöver man kanske inte åka till den stora institutionen. På hembygdsgårdarna finns ideell personal, som visserligen inte är pedagogiskt utbildade men som har en oerhört kunskap. Men denna kunskap håller på att dö ut, för många av de som besitter den är gamla! Det handlar om allt från hur man tvättade förr, till hur man byggde gårdsgårdar och mycket annat.

Skoltjänsten gav ut regelbundna informationsblad till lärarna. Vi gjorde en fortbildningskatalog från kulturinstitutionerna för lärarna, vilken skickades ut till samtliga skånska skolor. Dessutom gjorde naturligtvis museerna och institutionerna egna utskick i det lokala området.

Ett av projekten när det gäller Öresunds skoltjänst är ”Natur omkring Öresund” som finns på både danska och svenska. Det är olika institutioner som anordnar utbildningsprogram för lärare.

Problem då? Det är en oerhört stor skillnad mellan dansk och svensk byråkrati. Danmark är betydligt mycket mer byråkratiskt än Sverige. Det tog lång tid innan vi kunde fatta vissa beslut vilket gjorde att vissa saker, som att anställa en projektledare för Öresunds skoltjänst, blev oerhört försenade.

Det var svårt att få acceptans hos de stora kulturinstitutionerna. Man var sig själv nog. Det fanns en stor oförståelse hos många museipedagoger inför dels Skoltjänstens uppdrag, dels vilka behov skolan faktiskt har.

Ett annat problem på kulturinstitutionerna är att museipedagogerna har låg status. Därför är det svårt med förändringsarbete, för det kräver en oerhörd kraft från den pedagog som finns inne på institutionen.

Vi hade också interna problem. Vår IT-utrustning var inte klar, och vi upptäckte hur nödvändigt det faktiskt var att den fungerar när man ska kommunicera med 700 skolenheter.

Vi var också osäkra på var Skoltjänsten skulle vara placerad. Skulle den verkligen finnas inom kulturkansliet som ett slags kulturadministrativ kloss, eller skulle den vara en egen organisation som i Danmark? Skulle pedagogerna finnas hos oss eller ute i verksamheten och arbeta operativt? Om de var ute i verksamheten fanns det en risk att de förlora kontakten med det inre nätverket, med mig som projektledare och allt det som handlar om kafferastprat osv. Vi brottades med många sådana frågor.

Men till slut blev det i alla fall en fast verksamhet, och fr.o.m. den 1 januari 1999 är Skoltjänsten en verksamhet inom Kultur Skånes kansli. Det finns en fast anställd koordinator – Rosi Gerlach. Kontakta gärna henne om ni vill ha mer information – telefon 0418-45 45 86.

Skolgårdens möjligheter, Borås

Marie Ganslandt

Jag är arkitekt och oerhört intresserad av att försöka utveckla en metodik där barnen medverkar i arkitektarbetet så att det blir ett synligt resultat av deras agerande. Jag fungerar som katalysator i detta arbete.

En av de mest fundamentala upplevelser vi behöver är att få medverka vid utformningen av den miljö vi befinner oss i. Jag tror att det är precis lika viktigt som de dialekter och språk vi har pratat om här i dag. När jag går ut i en stad söker jag ”stadens dialekt”, och jag har svårt att liera mig med den nya arkitekturen, för jag hittar inte identiteten – var finns jag som individ?

Nu ska jag snabbt gå igenom hur den här metodiken kan gå till, och jag hoppas ni kan inspireras av detta. Jag tycker att det är ett enormt roligt arbete och jag säger till mina kollegor: ”Ni missar något. Ge er ut från arkitektkontoren. Ni springer förbi livet, för det finns därute!”

Och jag känner precis samma sak när jag kommer till skolorna: ”Ni missar något i skolan – ni missar livet därute!”

Barn vill uppleva med flera sinnen. De vill inte bara titta, de vill ta byggnaderna till sig, känna på materialet osv. Inne i Folkets hus i Ulricehamn finns massor av fantastiska smidesarbeten. Jag var där med barn från Ulrikaskolan, som efteråt fick rita av vad de sett. En teckning var oerhört liten och detaljrik, en annan var stor och yvigt ritad över hela pappret. Då hörde jag två lärare diskutera dessa teckningar, och de konstaterade att teckningarna speglade barnen – det första barnet var försiktigt men skulle alltid ha till varenda finess, det andra var bullrigt och yvigt.

Detta lär jag mig massor av som arkitekt, för det är ju så varje hjärna fungerar – antingen med stora eller små vindlingar. Och som arkitekt har jag en skyldighet att lyssna av vad barnen ser framför sig när vi diskuterar en miljöförändring. Min största utbildning som arkitekt är när jag är med barnen i klassrummen.

Vi hade ett projekt i Ulricehamn som hette ”Låt husen berätta om det nordiska”. Ämnet var kretsloppsteknik ute i samhället, och 12 klasser var ute och besökte 10 miljöer. Vi frågade oss vid varje miljö hur man har tagit hand om vinden, solen, jorden, vattnet osv.

Vi besökte bl.a. en gammal kvarn där mjölnaren berättade om verksamheten. Det visserligen intressant, men som arkitekt blev jag mer fascinerad av hur barnen tog rummet i besittning! De har rätt snabbt klarat kraftteknik och sådant. De ville i stället in i vinklar och vrår, lyssna på ljud som inte fanns, titta på remmar och snören där det förmodligen hände något om man drog...

En kille verkade väldigt påläst, och jag frågade honom hur det kom sig att han visste så mycket om kvarnen. Han svarade: ”Man vet ju en del. Man har väl vart här med sin morfar 14-15 gånger, skulle jag tro.” Själv hade jag över huvud taget aldrig varit i en sådan miljö! Då skäms jag som arkitekt – varför ger jag inte den här sortens miljöer till barnen i skolan?

I Ulricehamn finns stadsarkitekt Jonas Yngström som hela tiden är med i projekten och uppmuntrar oss att läsa stadens tecken. Det är en spännande värld att ta sig in i! Bland annat finns ett hus med två olika torn – ett runt och ett fyrkantigt. Sådant lockar barnens nyfikenhet.

Jag sitter också med i klasserna som lyssnare och försöker rikta diskussionen till att barnen har sett något viktigt. Och då uppmärksammar barnen mig på att de faktiskt har sina egna vrår på skolgården, så de tycker att jag ska vara lite försiktig med mina idéer...

Pojkarna på skolan var väldigt intresserade av torn och ville göra något av det. Vi funderade i skolgårdsgruppen och kom fram till att vi naturligtvis måste göra något.

Vi byggde massor av modeller av torn som Jonas Yngström kom och inspekterade. Han är underbart seriös med barnen, vilket man förstår måste vara. Man kan inte bara låtsas vara käck och säga: ”Det var väl skojigt att ni har gjort torn!” Man måste gå igenom varje torn och se hur det är uppbyggt, vilken skala det har, vilket landskap eleven har tänkt sig att det ska befinna sig i, vad det ska användas till, vad det symboliserar osv.

Vi kom överens om att testa en mellanskala innan vi byggde det riktiga tornet, för det är ju inte säkert att man har löst alla problem. Jonas Yngström hade som enda villkor att om föräldrarna klarade att klättra upp i tornet så var det godkänt! Så blev det. Nu finns ett utsiktstorn med utsikt över idrottsplatsen. För många pojkar var nämligen den egna vrån målgården....

Andra vrår ville man ha ute i naturen, och på dagens skolgårdar är det inte säkert att de här möjligheterna finns av sig själv. Men ett fiffigt sätt att skapa ett rum i naturen är att trycka ner pilträdet i marken och med dessa forma en tunnel, vilket vi gjorde.

Eleverna ville också ha en grekisk-romersk amfiteater. Och lämpligt nog undrade en förälder på ett föräldramöte om vi ville ha 200 torvblock, vilket vi inte kunde motstå! Med hjälp av dessa byggde vi en amfiteater, även om det inte var helt lätt. Det är nämligen inte meningen att lärarna ska lösa problemen utan eleverna ska vara med hela vägen, och då måste man ha tålamod...

Det hela handlar om att demokrati grundar sig i respekt. Det här arbetet är inte något man gör då och då, utan det handlar om en kontinuerlig dialog med barnen. Både Jonas Yngström och jag tar vara på alla tillfällen att diskutera arkitektur med barnen, för barn är så intresserade av sina upplevelser.

Ett annat projekt ägde rum på Särilaskolan i Borås. Där vi har varit ute en vecka med eleverna i staden. De har fått fundera fritt över framtiden och hur de vill att staden ska se ut, vilket har resulterat i ett antal modeller av centrala Borås. En pojke gjorde en modell av ett parkeringsdäck, vilket han såg som en miljöåtgärd. Han tyckte nämligen det var fel med så mycket bilar i centrum så han ville ha ett ordentligt parkeringsdäck.

Ytterligare ett projekt är Byttorpsskolan som är byggd på 1950-talet. Barnen och jag gjorde en djupdykning i den tidens arkitektur, och blev väldigt inspirerade av alla geometriska former, den karaktäristiska färgskalan från 1950-talet och mosaiken som här och var kunde synas på skolan.

Barnen fick själva medverka i hur skolan skulle utsmyckas och utformas på vissa områden som var viktiga för dem. Det viktigaste var den inspiration jag fick i de samtal jag hade i klassrummen; min brevlåda var full av skisser från barnen med olika möjligheter!

Vi inspirerades av mönster från konstnärer från 1950-talet, och det resulterade i ett besök på Textilmuseet. Jag frågade om det fanns möjlighet att barnen kunde få trycka sina gardiner till skolan, och det gick bra. Barnen är jättestolta över att ha varit med i det här projektet.

Nu är jag med i ett projekt på Sandaredsskolan tillsammans med Tuula Elfström, där vi har ett slags referensgrupp med barn från varje årskurs. Det är också en 1950-talsskola med allt vad det innebär av kvalitet, gamla trädörrar och annat. Och vi ska strida för de riktiga materialen!

Vi har sökt barnens vrår, och 90 procent tycker att källaren är mysigast. Och vi måste lyssna till vad det uttrycker för barnen – vad är det i källarmiljön som intresserar barnen? Är det mystiken eller handlar det om en vrå av lugn och ro? Förstår vi källaren?

Vi har nu börjat arbeta med hur skolan ska se ut i olika delar. Jag är mitt uppe i att tolka olika förslag på lösningar, och vi håller på att projektera en del av förslagen.

Miljökämparna, Uddevalla

Lasse Ernst

Jag vill börja med att byta namn på projektet, vi heter inte Miljökämparna längre. Att byta namn var ungdomarnas första åtgärd; de tyckte att Miljökämparna lät töntigt. Vad vi bytte till, återkommer jag till i slutet...

Jag är huvudsakligen filmproducent. Jag kommer inte från skolans värld, och jag har inte haft mer insyn än den jag fått som förälder via mina två barn, varav den ena har tagit aktiv del i gymnasieskolan och den andra har genomlidit den. Båda har passerat den nu, och det har blivit människor av dem också...

För några år sedan blev jag tillfrågad om jag ville göra en film i Kenya om miljöengagemang. Det var Svensk-afrikanska museiprogrammet, SAM, som frågade om jag ville gå in i ett projekt mellan Bohusläns museum och National Museum i Nairobi och dess dottermuseum i Kitale.

Och visst ville jag det. Det återknöt till mig själv, eftersom jag har arbetat med u-landsinformation tidigare och också är engagerad i miljöfrågor, så det var ett underbart projekt! Jag hade dock ett villkor: Vi skulle inte åka ner med ett svenskt filmteam och göra en film om ungdomars miljöengagemang i Kenya.

Resultatet blev att 15 kenyanska ungdomar i den lilla staden Kitale vid Victoriasjön arbetade med miljöfrågor ihop med drama- och samhällslärarna under ungefär ett drygt år. De arbetade fram ett manus tillsammans med dramaläraren. Jag läste manuset och konstaterade att det var bra, men att det räckte till en fyratimmarsfilm... Vi bearbetade materialet och fick ner det till 50 minuter, allt filmades med ett kenyanskt filmteam, och resultatet blev "Soldiers of Nature".

Jag var ende svensk involverad, vilket som sagt var ett av mina krav. Jag ville nämligen inte bidra till något slags kulturimperialism. Jag tycker att vi alltför ofta åker ut i världen och ser på omvärlden med våra svenska ögon. Men det är viktigt att människor själva får beskriva sin verklighet. Vi ska inte göra det åt dem. Detta var min utgångspunkt.

Om jag hade producerat en film med så stor publik här i Sverige, hade jag varit rik i dag. Då hade jag fått efterhandsstöd på 7-8 miljoner kronor från Svenska Filminstitutet. Det är oändligt många skolbarn i Kenya, Tanzania, Etiopien, Sydafrika, Zambia och ytterligare några länder som har sett filmen. Vi gjorde den på tre språk – den är inspelad på engelska, vi textade den till svenska och vi har dubbat den till kiswahili.

När detta projekt var klart konstaterade vi att det vore roligt att göra samma sak i Sverige, så vi drog igång ett projekt i Bohuslän. Vi började med att söka rätt på bohuslänska ungdomar mellan 14 och 18 år, och också någon

äldre. Vi bjöd helt enkelt in till en audition där vi lockade med att vi skulle göra film på temat ”Den bohuslänska miljön”. Filmen var själva lockbetet.

Syftet med projektet var att använda upplevelser, kunskaper och praktisk handling. Vi har fått beskrivet i flera projekt här i dag hur viktigt det är att kunskap börjar med en upplevelse. Vi kan inte begära av oss själva eller ungdomarna att de ska lära sig något, om de inte först har fått en kick som motiverar dem att skaffa sig kunskapen. Det är grundläggande.

Det kom ett gäng ungdomar, mest tjejer. Det kom för få killar till att börja med, så vi letade lite extra efter killar. Vi accepterade alla, utom en kille som vi sade nej till. Bakgrunden var att vi redan på första träffen i Uddevalla märkte att den här killen ville dominera och ställa till det. Jag frågade några av ungdomarna, framför allt tjejerna, vad de tyckte. Flera sade att de inte ville vara med om han skulle vara med. Vi tvingades alltså till beslutet att han inte fick vara med, vilket var oerhört svårt.

Vi hade ytterligare en problemkille i gänget som hela tiden ville dominera – en riktig ledartyp. Men det hanterade vi på ett snyggt sätt genom att han fick ansvarsfulla uppgifter. Han fick bära kabel när vi skulle filma, åka ärenden och så, vilket är viktiga saker för att det skulle bli en film. Han accepterade det, och var strålande hela vägen ut.

Vi började med upplevelsen, att lära sig se och utifrån det skaffa kunskaper. Vi hade ett antal helgseminarier där vi bodde på vandrarhem, sov i sovsäck på golvet huller om buller, spelade bordtennis på nätterna – och pratade. De pratade och vi vuxna lyssnade, vilket var svårt för mig som själv älskar att prata...

Ungdomarna uppskattade oerhört mycket att det äntligen var någon vuxen som verkligen lyssnade. Jag blev skrämmd över att ungdomarna så tydligt visade att det inte är någon som lyssnar på dem. Vi var neutrala och ofarliga personer, inte föräldrar eller lärare, vilket säkert underlättade. Men det märktes att samtalet var väldigt viktigt för dem. Vi skulle diskutera miljö-engagemang, miljökunskap, ekologi, kemi, fysik och sådant, men vi kom in på helt andra saker.

Vi kom t.ex. in på relationer mellan tjejer och killar. Och då fick vi faktiskt lov att prata om just det! Vi kom in på politikerförakt, vi ägnade ett antal timmar åt att prata om varför ungdomar inte tror på politiker. Vi kom in på begrepp som demokrati, och när tonåringarna sa att de inte tror på demokratin, blev jag skraj.

Jag frågade: ”Vad menar du? Definiera begreppet demokrati.” Det visade sig att deras synonym var politiker, översitteri och toppstyrning. Och då kan jag förstå varför de inte tror på demokratin. Vi kom också in på begreppet respekt, vilket visade sig vara synonymt med ”att vara rädd för”.

Det finns alltså en språklig generationsklyfta som gör att det är svårt att kommunicera med ungdomar. Ni som är lärare känner säkert igen det här

och förstår det bättre än jag. Men för mig var det en chockartad upplevelse att vi har så olika språk.

Totalt hade vi fyra helgsammankomster plus några kvällsträffar. Vi pratade och hade roligt, vi hade dramaövningar, vi diskuterade kroppsspråk och skillnaden mellan att agera inför en kamera och stå på scen. Jag berättade hur en folk kommer till – från A till Ö.

Ungar tittar fruktansvärt mycket på film. De ser för mycket film och framför allt fel film. De skulle se mycket mer dokumentärfilm, kortfilm och svensk långfilm. Ungdomarna kan film, men vad tänker de egentligen? Hur tolkar de olika scener? Hur tolkar de en våldsscen? På samma sätt som vi som inte är uppväxta med våldsfilm? Eller på något annat sätt?

Jag försökte berätta från A till Ö i en jättelång föreläsning. De satt och sög i sig, för de var jätteintresserade av hur film kommer till. Jag visade klipp från storfilm som de kände igen, och jag visade hur man fuskar i film.

Projektet handlade om teater och film som kulturella redskap i processen att få dem att se och uppleva naturen. Det handlade om att skapa en förståelse och ett engagemang för miljön så att de därigenom skulle bli mottagliga för att skaffa sig kunskap, utbildning och inte minst bildning. Det handlade om att leta sig in i det kemiska och fysikaliska som miljöfrågor egentligen handlar om, men att förklara miljöproblem utifrån med kemiska formler tror jag inte en sekund på...

Vi hade exkursioner klockan 05.00 på morgonen. Tänk er själva att få upp ett gäng tonåringar en lördagsmorgon kl. 05.00 för att gå ut i skogen! Jag trodde inte att det skulle gå, men Jan Uddén, en duktig pedagog från Bohusläns museum, trodde på detta. Och de kom – hela gänget!

Vi såg visserligen inte många fåglar, men vi hörde dem. Och ungdomarna lyssnade när Jan förklarade hur fåglarna sjunger och varför. Vi såg fåglar fast vi inte såg dem! Hela skocken av ungar stod dödstyst och lyssnade. Där tror jag att vi bottnade i deras vilja till engagemang och kunskap om miljö.

Stefan Edman, som också är en fantastisk pedagog, kom till gruppen och berättade om vattnet – vattenomloppet genom dinosaurierna, tåren i ögat och att kaffet man dricker har tidigare spolats in i någons toalett... Det var en fantastisk aha-upplevelse för dem. Plötsligt förstod de varför vi inte ska släppa ut skit i våra vatten.

Det fanns förstås ett mål att vi skulle göra en film också, och ungdomarna var väldigt heta på att diskutera vem som skulle spela vilka roller, vem som skulle ha huvudrollen osv. Där fick vi bromsa dem hela tiden. Men vi diskuterade innehåll, manus osv. och de jobbade i smågrupper och kom fram till idéer.

Flera hade en idé om ett stort tankfartyg som skulle gå på grund, vilket säkert kan ha sin förklaring i att vi befann oss nära kusten. Men försökte jag

förklara att det i och för sig gick att göra, men att ett tankfartyg skulle kosta rätt mycket att hyra in och att vi inte riktigt hade den Hollywoodbudgeten...

Då fick jag automatiskt ett tillfälle att förklara film- och kulturekonomi – att det kostar pengar, och att man kanske måste söka andra vägar för att nå ett mål eller nå fram med ett budskap. Man behöver inte iscensätta explosioner och stora katastrofer för att föra fram ett budskap. Det finns enklare sätt.

Precis som i Kenya arbetade ungdomarna själva fram ett manus, och sedan satte vi igång att filma. De hade lyckats skriva in scener som innehöll kärlek, skurkar och sådant, och det är självklart med tanke på dramaturgin i de filmer som de ser. Det var en bra kärlekshistoria, det fanns miljöbovar och snälla människor. De hade lyckats skriva in hundar i filmen, vilket ställde till en del problem. Vi skulle filma på natten, det skulle vara rök, regn, sol – allt möjligt. Men vi försökte så långt möjligt göra filmen utan att lägga oss i allt för mycket.

Vägen var det viktiga i det här projektet – processen var viktigare än målet. Och den var succéartad! Det blev inte en film för de stora massorna, det kan jag villigt säga. Men vi hade smygpremiär under galalikhnande förhållanden på en biograf i Uddevalla. Föräldrar, lärare och andra intresserade var inbjudna. Det fanns planer på att hyra in limousiner och röda mattor, men så långt gick vi dock aldrig. Men det var sammetsklänningar, långklänningar, ett par killar hade smoking och det var små drinkar i foajén innan vi skulle in och se filmen. Stämningen var härlig!

Det fanns en otrolig stolthet bland ungdomarna över sin egen skådespelarinsats. Alla var med och agerade, och alla hade varit med och kånkat prylar. De var med i hela processen.

Det fanns nog inte en förälder som inte grät en tår under visningen. Det var över huvud taget en väldigt positiv stämning, och jag tror att de här ungdomarna fått upp ögonen för att man bör engagera sig i samhället. Man kan inte bara ta passiv del av utvecklingen, utan man har en skyldighet att vara aktiv, skaffa sig kunskap och försöka hitta andra vägar. Det kanske inte är lämpligt för alla att gå med föreningar eller politiska ungdomsförbund, men det kanske finns andra vägar.

Fortsättningen på Kenyaprojektet och Bohuslänsprojektet är att vi nu sätter ihop fakta om miljösituationen i Lake Victoria-området och Bohuslän. Vi gör sjuminutersfilm om Victoriasjön och en sjuminuters stillbildsfilm om Bohusläns miljö. Dessa båda filmer är faktabetonade; de första var ju spelfilmer. Allt kommer att finnas i ett paket tillsammans med en lärarhandledning, och materialet kommer att vara färdigt kring årsskiftet.

Vi har varit inbjudna till ett antal lärarmöten där vi har pratat om vårt arbete – inte så många som jag hade hoppats och trott dock. Det handlar delvis om tid för oss, men det kunde ha varit mycket mer av det.

Det var också meningen att det skulle ha blivit en studieförbundskampanj kring det här. Studieförbundet Vuxenskolan har varit engagerat i projektet. Det har tyvärr inte blivit så mycket av det. Dock har Fältbiologerna i Lysekil, ett gäng tjejer, tagit tag i det och försöker jobba vidare på skolorna i Lysekilstrakten med både budskapet och arbetssättet.

På Bohusläns museum finns en positiv vilja, men det finns inte nog med tid eller pengar för att gå utanför de fasta ramarna och göra något annat än det som är fastlagt.

Vi hade också ambitionen att skapa fler möten mellan de kenyanska och de svenska ungdomarna – att de fysiskt skulle få mötas. Det lyckades vi inte få ihop pengar till, mer än att två av de kenyanska ungdomarna och några från museet i Kitale var på ett seminarium i Uddevalla förra våren. I samband med detta var de två kenyanska ungdomar ute i skogarna tillsammans med sina svenska kompisar och berättade om Kenya och Viktoriasjön. De fick också ta del av en svensk klassrumssituation.

Jag vill återkomma kort till ungdomarnas syn på politiker. I våra samtal kom det ganska snabbt upp att man ville prata med miljöministern. ”Kanon, då har vi kommit någonstans!” tänkte jag. Två ungdomar skrev ett brev till dåvarande miljöminister Anna Lindh och skickade iväg det. Det dröjde lång tid, och ingenting hände.

Till slut kom ett svar på två rader från någon medarbetare långt ner i hierarkin på departementet, där det stod att miljöministern inte hade möjlighet att komma. Inget om att ungdomarna gjorde ett bra jobb eller att hon var intresserad av slutresultatet. Detta spädde naturligtvis på ungdomarnas syn på politiker. Men vi lyckades hantera misstron så att de gick vidare med entusiasm och gjorde färdigt filmen.

Ungdomarna har genom projektet lärt sig att tyda signaler i naturen och att man ska ta större hänsyn. Kanske har de också gått hem till föräldrarna och sagt att man ska börja källsortera. Det är ungefär på den nivån vi har hamnat. De blir inga miljökampare, möjligen en av dem, men de blir goda samhällsmedborgare.

De vågar ställa krav på dem som har makten. De har fått starkare självkänsla och identitet, och jag tror också att de blir bättre kulturkonsumenter och tar aktiv del i kulturlivet på ett annat sätt än om de inte hade medverkat i processen.

Slutligen. En process genom hela projektet var vad filmen skulle heta. Den kunde ju inte hela Miljökamparna. Den döptes till *Cicindela Campestris*.

Brytpunkt, Stockholm

Pia Wennström och Marie Israelsson

Pia Wennström: En av anledningarna till att jag står här är min mattelärare på gymnasiet. Jag gick naturvetenskaplig linje och vi arbetade med sinus och cosinus, men jag fattade inte vad jag skulle ha det till! Jag frågade läraren och blev han tyst. Men sedan sade han: ”Jo, om du blir mattelärare!” Sedan dess har jag haft ett intresse för relationen mellan skola och omvärld.

Jag har arbetat som teaterproducent inom det fria kulturlivet i Stockholm. Bland producenter ägnar vi mycket tid åt att formulera vackra ansökningar. Vi spanar hela tiden efter vad som är gångbart, och under min tid som producent har det handlat om att man ska ”arbeta för att nå en ny och ung publik”. Känner ni igen det?

Samtidigt är villkoren sådana att det inte finns några resurser för utvecklingsarbete, förutom när det gäller kärnverksamheten – det konstnärliga. Det finns små möjligheter att utveckla nya relationer, hitta strukturella lösningar för kommunikation och informationsutbyte, gå in och undersöka vad publiken vill ha, lära känna publiken och se om man egentligen har något intresse av att möta den.

De här frågorna har aktualiserats i olika sammanhang när jag arbetat som teaterproducent. Jag gick en kurs i marknadsföring på IHR, och där gjorde vi på Kulturrådets uppdrag en undersökning om huruvida det går att öka teaterintresset inom gymnasieskolan. Där tittade vi bl.a. på vilken fantastisk kompetensbredd som finns inom teaterområdet och började fundera på om man kan hitta andra ingångar till teatern genom att koppla de här kompetenserna till olika ämnen i skolan. Kan man väcka något intresse hos eleverna?

Vi konstaterade att det behövdes samordning för att kunna utveckla någonting – åtminstone vad gäller de fria grupperna.

När jag kom tillbaka som producent började grupperna kasta tillbaka frågorna på mig. Vi kom fram till att vi skulle dra ihop några personer från olika genrer, olika inspirationskällor och olika spelstil, och se om de hade något intresse av att jobba med det här.

Vi började projektera ett treårigt utvecklingsarbete där vi skulle tillsätta en projektledare, vilket är jag, och via denne undersöka möjligheterna att kommunicera med skolan, lära känna den unga publiken och också att serva skolan som ett komplement till undervisningen. Inom Brytpunkt jobbar vi dock inte med de långsiktiga projekten i skolorna. Vi tittar i stället på det specifika utbytet mellan den professionella kulturvärlden och skolorna, och hur det kan se ut.

Ursprungligen formulerade vi målet såhär:

”...att genom flexibelt arbete och med god respekt för skolvärldens respektive teatergruppernas villkor utveckla en samarbetsmodell skola-teater, som utgör en för andra tillämpbar metod samt tillför bägge parter så mycket att de själva finner det fruktbart att fortsätta samarbetet efter projektets slut.”

Vi valde att arbeta i modellform med sex olika grupper och sex samarbets-skolor på ungdomssidan. Vi jobbade bara med högstadiet och gymnasiet. Vi tyckte nämligen att det behövs komplement på den sidan och att det var en spännande målgrupp; dessutom var det framför allt vuxenteatergrupper som jag representerade.

Vi presenterade konstnärlig verksamhet som man får söka upp på teatern – i ganska liten grad projekt som spelar på skolorna. Vi ville bjuda in ungdomar direkt i verksamheten.

Vi arbetar alltså med sex skolor i Stockholms län – fyra gymnasier och två högstadieskolor. Samtidigt har vi byggt upp ett ombudssystem på skolorna. Det finns 300 högstadie- och gymnasieskolor i Stockholms län, och vi jobbar mot samtliga. Vi har inte ombud på alla, men på många. Ombuden är både elever och lärare.

Projektet visade sig bli någonting annat än vi trodde från början, och med all rätt eftersom det är ett utvecklingsprojekt. Vi jobbar med två branscher som är hårt ansträngda både vad gäller tid och andra resurser. Det finns många fantastiska idéer, och jag är oerhört imponerad av många lärare. Jag är också jätteimponerad av idéerna från teatersidan, men alla dessa idéer har inte alltid förutsättningar att realiseras.

Vi insåg snart att namnet Brytpunkt inte var så dumt. Det handlar nämligen om att vara en ömsesidig länk. Vi behöver någon som serverar både kulturlivet och skolan, som samlar kunskap, som är en kunskapsbank och ett serviceorgan. Vi hjälper lärare att möta varandra, elever att möta varandra, och teater och lärare att mötas.

Därför har vi omformulerat vårt mål, så att det ska stämma bättre med var vi befinner oss i dag. Vi säger:

”...att Brytpunkt ska skapa en länk mellan ungdom, skola och fria teatergrupper i Stockholms län och därigenom erbjuda en modell för vitalare samverkan mellan kultur och skola i stort. Brytpunkt ska fånga upp, förmedla och stödja engagemang och initiativ från två sektorer där goda idéer ofta faller i brist på tid och resurser.”

Det är med stor glädje vi har kunnat konstatera att vi nu har ett levande nätverk. Det finns ett utbyte och vi har byggt upp ett förtroende hos användarna – både på teatersidan och skolsidan.

Vi har också upptäckt att vi inte ska köra fast i formerna. Vi ska inte bara jobba med de här sex teatergrupperna, för deras verksamhet motsvarar inte alltid behoven hos skolorna. Det är inte alla produktioner som är lika intres-

santa för målgrupperna. Och vi har aldrig varit ute efter att teatergrupperna ska ändra sina värdegrunder, utan de ska göra sina val utifrån konstnärliga målsättningar. Ibland passar det ihop och så kan man hitta spännande utbytesmöjligheter i samband med föreställningar, men ibland passar det inte.

Vi har alltså öppnat för att jobba även med andra, för vi vill fånga upp bra idéer oavsett om de kommer från en av ”mina” teatergrupper eller någon annan teatergrupp. Och likadant gäller skolan. Oavsett om den goda idén kommer från en av samarbetskolorna eller från någon annan skola, är det viktigt att fånga upp och förmedla den.

Jag försöker alltid att vara uppdaterad på vilka makthavare som sitter i de olika kommunerna, vilka tjänstemän, vilka politiker. Jag kan guida lärare till den de borde prata med vid olika frågeställningar. Det finns onekligen en viss lobbyfunktion i ett sådant här arbete...

Brytpunkt ska vara ett bollplank och en kunskapsbank både för lärare och teatrar, och detta är något som vi utvecklar. Vi försöker hålla kvar kontinuiteten i arbetet med samarbetskolorna – vi vill inte släppa dem, men vi håller inte så hårt på formerna längre.

Vi sade från början att det ska vara sex arbetsmöten med en arbetsgrupp på varje skola varje läsår, och att denna arbetsgrupp ska bestå av minst tre representanter från skolan – både lärare eller elever – för att man ska kunna vara en samarbetskola. Men faktum är att det är svårt att jobba med långsiktighet i så pressade sektorer. Teatergrupperna vet oftast inte om de finns om ett halvår, och skolan har väldigt pressat dagligt tidsschema.

Så i stället för att vi ska behöva träffas även om vi inte har något konkret att tala om, har jag sagt till skolorna att initiativet är deras. Jag kommer ut så fort de vill något, och så jobbar vi konkret kring den frågan. Då finns det energi, och det är den energin man måste ta tillvara på.

Likadant är det med de teatergrupper som finns med. Jag kan inte säga att de måste prestera ett visst antal arbetsinsatser på skolorna; det måste handla om ett givande och tagande.

Nu håller vi på med att utveckla lärarfortbildningar samtidigt som vi arrangerar brytpunktsträffar med representanter från de olika medlemmarna i nätverket. Vi ger också ut ett nyhetsbrev. Vi har jobbat konsekvent med en grafisk profil och en logotyp som nu är inarbetad. Vi faxar mycket material till skolorna, och vi vet att våra material har högt läsvärde. Men vi faxar bara till dem som valt att vara med i nätverket; de finns redan alldeles för mycket oönskad överinformation på skolorna.

I varje nyhetsbrev finns en yrkeslista över teaterns yrkesgrupper med frågan ”Vad har de i skolan att göra?” Det är en inspirationskälla som har fungerat för ganska många.

Marie Israelsson: Jag är lärare i svenska och biologi och även arbetslagsledare. Vi har mest använt Brytpunkt vad gäller NV-ettorna, alltså naturvetare. Målet var att de skulle få lite mer humanistisk kunskap och konst i sin utbildning.

Vi har hittat projekt där det ingår både svenska och biologi – till exempel kroppsspråk. Vi pratade med Pia Wennström, vilket resulterade i att det kom en grupp mimare till skolan. Detta ingick i ett stort projekt där eleverna i ämnet svenska skulle skriva en rapport där man ställde upp hypotes om hur människor betar sig. Själva undersökningen var humanetologisk, och kursen ingick i Biologi A, som de läste samtidigt. Eleverna var ute på stan och gjorde sina undersökningar. Hypotesen var kanske att män petar sig i näsan när de står i bilkö, och eleverna kollade om det var så. Alla hade sina egna projekt, 150 elever var ute på stan och gjorde det här.

Till sin hjälp i projektet hade de mimarna, som dessutom gärna ville läsa elevernas rapporter efteråt, eftersom de var så intresserade av hur människor betar sig. Detta var förstås både roligt och viktigt för eleverna.

Jag jobbar också med ämnet uppror. I det projektet har vi haft tur, för teater Tribunalen har precis satt upp en pjäs om just uppror – van der Lubbes försök att sätta eld på riksdagshuset i Berlin 1933. Det var dock ett väldigt missriktat och dåligt uppror, eftersom det gick som det gick ...

I pjäsen får man följa van der Lubbes tankar om att förändra samhället, och viljan till samhällsförändring ingår i vårt upprorstema. Skådespelarna har besökt skolan och berättat om upproret. I pjäsen finns tal av Goebbels inlagda, vilka eleverna fått läsa för att komma in i ”upprorsstämning”.

Nästa steg är att eleverna ska skriva argumenterande texter, satirer, manifest och vad det nu kan bli. Skådespelarna från Tribunalen är ganska aktiva personer som har stormat slottet och liknande! Nu är ju mina elever väldigt snälla naturvetare som aldrig skulle drömma om att storma slottet, men de kan kanske i alla fall skriva en liten debattartikel eller nåt...

För ett tag sedan skickade teatergruppen en pjäs till mig – Höstslask, skriven av August Strindberg. Man hade givit ut den tillsammans med en liten katekes för underklassen. Nu hade vi sådan tur att en annan klass håller på med ett projekt om 1800-talet, och fem av eleverna ville spela upp en 1800-talspjäs på vår temavecka. Regissörerna från Tribunalen hjälpte dem, och pjäsen ska visas nästa vecka.

Just nu håller eleverna på att förbereda en 1800-talsfest, och där deltar en scenograf från teaterkollektivet Rex som hjälper till att göra om skolan efter elevernas idéer och vad de har hört om festandet på 1800-talet. Vi får se hur det blir...

Pia Wennström: Det finns många andra spännande exempel. Vi förmedlar naturligtvis praktikplatser och studiebesök också.

Jag påstår att Brytpunkt i dag är ett levande nätverk. I arbetsgrupperna på varje skola finns drygt 20 elever och lärare engagerade, och vi har en kontinuerlig kontakt. När jag senast tittade i mina register fanns 53 ombud på 36 gymnasieskolor, 13 är elever. Det finns 37 ombud på 33 högstadieskolor, 2 är elever. Det finns 8 andra ombud, kultureksekreterare och andra som har valt att höra av sig till oss. Och vi jobbar med drygt tio olika professionella teatergrupper på olika sätt.

Man kan också se att vårt kontaktnät börjar bestå av andra aktörer i landet. Vi håller kontakt med Teatercentrum, vi fick kontakt med Skånsk skoltjänst för inte alls länge sedan, det är på gång med en Träffpunkt Göteborg. Det händer jättemycket spännande saker ute i landet.

Det mesta som vi har investerat ryms på en diskett. Där ryms register med namn, adresser och telefonnummer till dem som är aktiva och som vill använda sig av nätverket. Det handlar om en investering på över en miljon kronor – en miljon kronor från Stiftelsen framtidens kultur, arbetsmarknads-pengar för rekryteringsstöd till assistenter och dessutom otroligt mycket ideell kraft hos olika människor.

Vår förhoppning är att vi ska kunna permanenta verksamheten på något sätt. Vi är inne i början av vårt andra läsår, men vi har inte längre någon finansiering. I dagsläget arbetar vi alltså parallellt med att försöka hitta en fortlevnadsform.

Vi finns en månad till, vad vi vet i dag. Och när jag drar ur jacket ur telefonen och när jag stänger dörren till kontoret kan jag gå med min diskett till exempelvis Stockholms läns landsting och lägga den på ett skrivbord där. Då undrar jag: Tror ni att det innebär att nätverket fortfarande finns...?

Diskussion

Diskussion med publiken med Gun Malmgren som samtalsledare.

Gun Malmgren: Jag har noterat en del stickord under dagen. Identitet, självkänsla och framtidsval är ord som återkommer i olika former och varianter. Teknik – individ – samhälle – miljö är en annan kombination som återkommer. Projekten beskriver utifrånperspektiv och inifrånperspektiv, vad som händer när olika kulturer möts och ska lära känna varandra.

Marianne Bourghardt: Jag jobbar som lärare på Ulrikaskolan och har arbetat tillsammans med Marie Ganslandt. Hon berättade förut om projektet "Låt husen berätta om det nordiska", och på sommarlovet efter projektet var lille Daniel ute med sin familj på semester. Han såg broar överallt, för han hade nämligen sett en bro tillsammans med Marie. Och när han kom tillbaka ville han bygga en bro vid en bäck på vårt skolgårdsområde.

Då stötte han på en klok pedagog som inte sa "Det är en bra idé, men nu har vi matte", utan som i stället bad Daniel göra en ritning. Han gjorde sålunda och återkom med en modell och ett prospekt. Detta ställde han på eget initiativ ut i biblioteket så att andra skulle se, och dessutom fanns en uppsprovslista: "Om du vill vara med och bygga min bro, så skriv ditt namn här!" Följden blev att det snabbt kom upp tio namn på listan.

När vi såg det tänkte vi inte: "Det var väl en bra idé, men vi har ju fortfarande matte", utan vi tänkte att det var en alldeles för bra idé för att slumpa bort. Men hur skulle vi lösa det?

Vi hade inga projektpengar och ingen extra personal att sätta in. Det gällde alltså att börja pussla med tid och idéer. Vi frigjorde några ur personalen och vi ringde kommunen och frågade om vi fick hugga ner några av kommunens träd i skogsbrynet för att använda som byggmaterial. Det fick vi. Vi gick via Jonas Yngström, eftersom vi visste att han skulle hjälpa till...

Denna bro byggdes sedan handgripligt och blev också mitt examensarbete för 20 poäng didaktik och skolutveckling på pedagogen i Göteborg.

Nu finns det fullt med idéer hos ungarna, och då finns det alltid någon som säger: "Men ni har ju 349 andra elever som inte får förverkliga sina idéer." Och det är alldeles sant! Men en har fått det...

Nästa projekt är troligtvis ett vattenhjul. Det är inte Daniel som ligger bakom den här gången, utan en liten flicka som har kommit på det. Det går att göra mycket med kraft, energi och lust!

Gun Malmgren: Det här knyter an till några av mina andra stickord, nämligen direkta och indirekta erfarenheter. Barnen växer i dag upp i en mediesocialiserad värld på ett helt annat sätt än vi äldre har gjort. I dag undervisar

vi i en mediekulturtid, där direkta och indirekta erfarenheter plötsligt måste problematiseras på ett annat sätt.

Harriet Löwenhielm: Det är kanonläckert att vara här. Här finns massor av människor som jobbar med barn, som jobbar med själ och hjärta direkt med barn – fysiskt närvarande, med svett och blod!

Sånt kan man inte känna när man sitter framför en dator, för den är tvådimensionell. Och ungarna får hela sin världsbild världsuppfattning medierad via den tvådimensionella bildrutan – när självaste livet är något helt annat!

Det är oerhört viktigt att vi som sitter i den lokalen får hålla på med det vi gör, men vi behöver bygga ut – mycket mer. Vi håller på att snurra iväg på IT-autostradan med en sådan hastighet så att vi kör åt pipsvängen endera dagen. Alla kulturer – stora som små – har först försvunnit upp i hybris och sedan rätt ner i backen!

Men vi som sitter här är den andra vågskålen. Människor lever i en tid där vi blir utbrända, men ändå ökar tempot hela tiden – för att sedan gå rätt in i betongväggen. Och vi får sitta här alldeles lugna, äta frukt och höra om goda exempel från hela Sverige. Vilken lycka! Tänk om det vore politiker här i stället, som inte kan tänka i krökta rum...

Det är så tråkigt att vi ska behöva möta en massa pappskallar som man måste förklara fundamentala saker för! Människor måste ha närhet för att förstå saker, någon som tar i en handgripligen så att man blir sedd. Man måste få helheten, och så måste man förstå att man befinner sig i rörelse.

Geir Vestheim: Jag är chef för Centrum för kulturpolitisk forskning som finns vid högskolan i Borås och som startade 1996. Vi är 7-8 personer som är mer eller mindre knutna till centret. Vi bedriver forskning om kulturpolitik, dvs. forskning om kulturens och kulturlivets förhållande till fackpolitiska myndigheter och andra aktörer på det kulturpolitiska fältet. Det är ett avgränsat fält, men likväl relativt vitt.

Ett av våra projekt är att evaluera Stiftelsen framtidens kultur och vi har en forskare, Mikael Franzén, som följer Stiftelsens seminarier osv. Vi har också forskning för Riksbankens jubileumsfond, HSFR m.fl.

Vi ger ut publikationer, vi har bl.a. startat en nordisk kulturpolitisk tidskrift som har kommit ut med fyra nummer hittills. Tidskriften är vetenskaplig, men vi vill också ha friska artiklar från dem som arbetar i kulturlivet. En poäng är att försöka knyta samman teori och praktik.

Vi ger också ut ett kulturpolitiskt nyhetsbrev. Vi har startat en dokumentationscentral som ska dokumentera både kulturpolitisk forskning och det som sker i kulturlivet. Nyhetsbrevet, som är gratis, kommer ut 6-8 gånger per år.

Vi har ett väl fungerande nordiskt samarbete. Vi ska t.ex. ha en stor internationell konferens om kulturpolitikforskning i Bergen inom kort.

Marianne Gille: Hur många här inne tänker på att varenda detalj i rummet är tillverkad av en person? Och att denna person i sin tur är produkten av värderingar i samhället?

Det finns inte ett enda läromedel i skolan som handlar om design. Det finns inte ett enda läromedel i skolan som handlar om varumärken. Om man tänker på varumärken, så tänker man på Nike eller på Swatch. Man tänker inte på att det äldsta varumärket är korset, eller att man kan använda varumärken för att göra ett hakkors. Om detta finns ingenting i skolan.

Jag är industridesigner, och jag deltog i ett skolprojekt som hette ”Som en vanlig diskborste, fast bättre”. Jag hade trott att det skulle komma ungefär tio barn, kanske bara sex, som skulle vara intresserade av att arbeta med industridesign. Jag kom dit och det var 60 stycken...

Jag är inte lärare, utan jag pratade med de här ungarna som var 12-13 år precis som om de vore produktchefer på Ericsson – det gick alldeles utmärkt!

Barnen skulle förbättra sådant som de inte tyckte fungerade bra i sin omgivning. Någon kom på en jättebra idé om hur man skulle kunna skiva två ostskivor med en osthyvel. Då gick vi igenom hur en sådan hyvel skulle se ut om den skulle säljas till Spice Girls, om det var drottning Elisabeth som skulle ha den, om den skulle vara på fängelser, hur förpackningen skulle se ut om Backstreet Boys skulle ha den osv.

Detta resulterade i en utställning på Volvo i Kungsträdgården i Stockholm, och den ska visas på Världsutställningen i Hannover nästa år.

Ur detta projekt kommer också Sveriges första lärobok om design och arkitektur lagom till Hannovermässan. Boken kommer att heta ”200 frågor om design eller varför saker ser ut som de gör” och vi gör den ihop med Arkitekturmuseet.

Lotten Zetterström: Jag kommer inte inifrån skolan, utan jag är sociolog med uppväxtvillkor som huvudintresse.

Barn behöver möta riktiga arbetsuppgifter och komma utanför alla de institutioner som man befinner sig i, institutioner som är ganska utarmade. Det är förvånande att skolan inte ser det som en matteuppgift att bygga en bro, för att referera till Marianne Bourghardts inlägg. Att man inte ser uppgifterna i vardagen. Det är faktiskt pedagogens uppgift att se var barnet befinner sig och plocka in det barnet behöver i schemat!

Jag har också reflekterat över våra barns behov av ”riktiga” vuxna. Exempelen här har gällt människor utanför skolvärlden som kommit och behandlat barnen som produktchefer på Ericsson, precis som Marianne Gille gjorde.

Ett av mina barn bytte skola och kom hem efter en vecka och sa: "Mamma, här blir man behandlad som en människa!" Under nio skolår hade han inte känt sig behandlad som en människa.

Vi måste diskutera varför våra barn mår så dåligt att de har så svårt att sitta ner och lyssna, så svårt att respektera, så svårt att vara demokrater och bry sig om varandra. Alla siffror från Barnombudsmannen är rena katastrofen. Självordsfrekvens ökar, misshandel ökar, våld ökar, missbruk ökar.

Skolan måste hitta en form ut till ett verkligt liv. Jag jobbar med ett projekt i Göteborg som heter "Barn och ungdom i fokus", vilket vill öka kontakten mellan barn och vuxna i lokalmiljön och utveckla språket. Vi använder museerna som mötesplats.

Lena Aulin-Gråhamn: Jag vill diskutera krockarna mellan skola och kulturinstitutioner. Lasse Ernst ville inte åka till Kenya och idka kulturimperialism, som han uttryckte det. Man kan också diskutera i termer om att jobba kulturimperialistiskt när kulturarbetare kommer ut i skolan och vill frälsa barnen från de hemska lärarna...

Birgitta Ehlin: Det Lotten Zetterström säger är helt riktigt. Vi får inte leva i skolan och tro att vi lever i en skola på 1950-talet.

Och det görs mycket inom skolan för att få ut eleverna i verkligheten. Men mottagarna ute i verkligheten är inte alltid benägna att ta emot barn och ungdomar. Det är svårt att få praktikplatser; man hinner inte riktigt med att ta emot våra ungdomar i dag.

Det finns arbetsplatser och verklighet som eleverna mår väldigt bra av. I årskurs tre på vårt mediaprogram är de ute åtta veckor på hösten och åtta veckor på våren. Det är oerhört svårt att pressa in allt annat som ska göras, men det går, även om det är en oerhört jobbig och tung process.

Det är ju helt underbart att kunna använda museerna som arbetsplats för eleverna, och jag tror att det sker mycket mer än vad jag läste in i Lottens inlägg. Det här är alltså ett försvarstal.

Lotten Zetterström: När jag pratar om riktiga arbetsuppgifter menar jag också *inom* skolan – hitta dem och se var de hamnar i läroplanen, snarare än att läroplanen kommer först. Det är nya former inom skolan som är det viktiga.

Harriet Löwenhielm: Det handlar om ett systemfel. Skolan som den ser ut i dag är föråldrad som struktur. Varför kan vi inte göra som i näringslivet – en fusion, där kulturarbetare och pedagoger går ihop? Kultursektorn har många utbildade människor som går arbetslösa. Varför kan vi inte ta in dem i skolan och jobba tillsammans, så vi kan uppnå den önskade balansen?

Vi lärare tvingas att fungera ungefär som när man ska köra en bil utan bensin. Men det funkar ju inte. Det sker en åderlåtning i skolan, det skärs hit och dit, rektorerna blir utbrända och läggs på lasarett, och lärarlag ska försöka hålla uppe verksamheten.

Det är lika bra att erkänna att det håller på att gå åt pipsvängen i skolan. Låt det falla ner så gör vi något nytt sedan tillsammans!

Pia Wennström: Vitsen med en gemensam kopplingspunkt är att gallra ut det mest imperialistiska, där man bara marknadsför saker eller trampar in utan respekt för den andres värld. De här två världarna – skolvärlden och kulturvärlden – har inte alltid så mycket kunskap om varandra. Därför blir inte alltid mötena respektfulla, om de över huvud taget kommer till stånd.

Där tror jag att man kan hjälpa till genom att länka kunskap som finns. Ofta handlar det om att länka lärare till lärare – någon som har gjort ett kulturprojekt i en skola kan delge sina erfarenheter via en gemensam bank. Men det handlar också om att hjälpa kulturarbetare att se vad de själva har för nytta av att möta ungdomar. Kan man få impulser som förnyar det kreativa arbetet?

En ursprungsfråga i Brytpunkt var om det finns någon punkt där behov och önsksningar hos kulturarbetarna å ena sidan och behov och önsksningar hos skolans aktörer å andra sidan, faktiskt möts.

Magnus Jensner: Jag förstår inte den åtskillnad som hela tiden göra mellan kulturarbetare och de som jobbar i skolan. Är inte lärarna de viktigaste kulturarbetarna i vårt samhälle? Om de inte är det, så måste de bli det så snart som möjligt.

Lena Aulin-Gråhamn: Jag har pengar från Stiftelsen framtidens kultur för att utveckla ett slags ateljéristuttbildning, vilket sker inom en kulturpedagoguttbildning där vi utbildar nya kulturarbetare som samtidigt arbetar i skolan.

Utbildningen går ut på att man först måste lära känna skolans värld och varför den ser ut som den gör. Hur ser styrdokumentet ut? Varför gör lärarna som de gör? Varför gör ungdomar som de gör? Men det handlar också om att lära känna kulturkulturen, likväl som skolkulturen.

Min ursprungliga tanke var att både kulturarbetare och lärare ska kunna gå de här utbildningarna och det är nog på väg åt det hållet nu, hoppas jag.

Feriyal Alizeleh Sepehri: Jag läser den utbildning som Lena Aulin-Gråhamn pratar om. Jag är väldigt nöjd, för man lär sig jättemycket om ungdomars sätt att tänka och se. Vi får möjlighet att lära känna eleverna och kunna förstå dem bättre. Samtidigt har vi våra kompetenser med oss, och då kan vi gå vidare och utveckla något som är nyttigt för alla.

Laurentia Flote: Jag vill också gärna presentera mig. Även jag är student på denna utbildning, och delger gärna mina erfarenheter om någon vill fråga mer sedan.

Mariann Bourghardt: Jag är lärare, men jag är också mamma. Jag har slutat säga att jag är ”bara” lärare. Jag kallar mig producent, för jag producerar framtid. Det är inget dåligt yrke!

De pedagogiska broarna är inte bara fysiska broar utan också de broar och murar som finns mellan människor både innanför och utanför skolan.

Agneta Sommansson: När vi skrev ”Kulturens asplöv” sa vi att skolan är vår största kulturinstitution – att alla lärare är kulturbärare. Och vi gick ett steg längre, för vi sa också att barnen är kulturbärare. Vem bär barnkulturen om inte barnen själva?

Man måste se den kulturella kompetensen hos lärarna och barnen som en tillgång och som ett redskap i lärandet. När jag hör alla de här exemplen känner jag att det faktiskt är barnens levda liv vi pratar om, och där är skolan en stor del. Det är barnens vardag vi pratar om.

Det handlar om skolan som en social arena. Men det handlar också om lärandet och hur det sker. Vilka är de kulturella processerna i barns lärande, och vad vet vi om dessa? Det är något jag gärna skulle vilja diskutera mer.

När jag hör om alla de här fantastiska projekt som har fått pengar, tänker jag på alla de fantastiska projekt som aldrig har fått pengar och som aldrig kommer i närheten av pengarna. De finns ändå, och de finns i mängd. Det handlar också om rollfördelning och hur t.ex. Stiftelsens framtidens kultur förvaltar att man sätter igång drivkrafter som vi skulle kunna göra mycket av?

Lotten Zetterström: Utbildningssamhället gör mig ibland förskräckt. Vi måste utbilda oss för att förstå lärarna, och lärarna måste utbilda sig för att förstå kulturpedagogerna. Är det inte just vad demokratin handlar om – att man möts, diskuterar och respekterar varandra? Jag är jätterädd för att vi utbildar oss så mycket att vi till slut tar död på barnens intresse – att det blir för ”pedagogiserat”.

Det är inte lätt att jobba tillsammans med konstnärer eller museipersonal, men det är ju det som är demokratin kärna, att man från olika håll och yrkeskategorier diskuterar sig fram – kanske tillsammans med barnen, de utanförstående och lärarna. Men det finns ett jätteproblem, för skolan och föräldrarna hittar inte former för ett samarbete. Man fastnar i sina roller.

Jag föraktar inte utbildning men det går troll i det, och det leder till att väldigt många människor som är oerhört kompetenta men som aldrig sitter på seminarier som vi, känner sig nedvärderade. Precis som Agneta Sommansson sa finns det massor av projekt som aldrig får pengar och som aldrig får en rad i någon rapport, men som består av eldsjälar som har hittat varandra på en liten nivå.

Det är åter igen en demokratifråga. Hur många procent av alla kulturpolitiska forskningspengar inom EU, nordiskt samarbete osv. går till konferenser och samordning? Hur stor procent kommer barnen och den konkreta verksamheten till gagn?

Lena Olsson: Jag arbetar på Skolverkets kontor i Uppsala, och jag håller för närvarande på med att försöka skapa mötesplatser för kultur i samarbete med ett antal kommuner. Vi försöker att få igång nätverk – både inom kommunerna, mellan kommuner och också med kulturaktörer lokalt och regionalt.

Det handlar om att skolorna ska få del av de excellenta kulturyttringar som kulturaktörer kan ge. Men det handlar också om att stötta den kreativa inlärningen, att lärarna ska ta steg efter steg mot en mer kreativ inlärning. Här krävs av kompetensutveckling, stimulans, erfarenhetsutbyte osv.

Det har varit en oerhört spännande och intressant dag! Vi har fått verkligen klart för oss att det för skolans del handlar både om mål, medel, arbetssätt och också om skolmiljö.

Men för att man på något sätt ska uppnå en långsiktighet i det hela måste man ha klart för sig att skolan verkar i det kommunala perspektivet. Det är kommunerna som har huvudansvaret. Ska vi få en långsiktighet, ska vi få det här arbetet att synas, måste det finnas med i kommunernas skolplaner och i skolornas arbetsplaner. Det måste finnas en kommunikation mellan skolan och kommun så att frågorna diskuteras ordentligt.

Att man exempelvis hyr skollokaler är ju väldigt oroande, om det innebär att man missar det här med miljön i inlärningen. Det är alltså oerhört viktigt att politikerna finns med i de här sammanhangen. Jag vill alltså slå ett slag för byråkratin!

Per Ekedahl: Jag har varit lärare och jag är pappa. Jag har jobbat i tio år med att distribuera kultur till barn och ungdom. Jag är lite förbryllad över vad som sägs här och jag undrar var problemet egentligen ligger.

Om man vidgar kulturbegreppet en smula, så är ju unga människor i dag fruktansvärt kulturellt aktiva – både som konsumenter och kreatörer. Men det är en verksamhet som är ganska skild från det legitima kulturlivet. Där har vi ett gigantiskt problem som kommer till uttryck när man ska distribuera kultur till tonårgänget. De har nämligen en reflexmässig inställning att det som finns i skolan är inte till för dem. Det blir väldigt tydligt när man ska visa teater för högstadiet och liknande.

Gun Malmgren: Aldrig har så många unga människor ägnat sig åt kreativt arbete som i dag säger Kirsten Drottner, en dansk kulturforskare som har skrivit om detta i boken ”Att skabe sig selv” – att skapa sig själv.

Birgitta Ehlin: Det är väldigt trevligt att lyssna på allt det här. Men någonstans mitt i alltihop tänker jag som lärare på i morgon och övermorgon. Jag har ett manus i min portfölj, där elever skriver om sig själva i årskurs 1 på gymnasiet. Jag ska läsa en bit av en berättelse:

”På högstadiet gick det åt helvete. Det var en massa tjafs med lärarna och rektorn. Dom anklagade mej och min polare för att ha bränt ner det där båset, eller vad fan det var som brann... Anledningen till det var att han och jag var dom första på plats, och även dom första som varnade resten av skolan om att det brann.

Sån där skit har hänt mej ända sen sjuan, när dom började tjafs om att jag knarkade – vilket jag inte gör. Då blev jag skitarg, för jag orkar inte med sån där skit. Resten av klassen var stökig, men inte jag. Så dom började väl undra varför inte jag hoppade runt och skrek som en djävla dåre på lektionerna. Så dom kom fram till det bästa svaret på frågan: jag knarkar naturligtvis. Enligt dom alltså.

Dom var så djävla dumma att dom inte kunde förstå att man kan ha sömnproblem eller typ ha lågt blodtryck, vilket jag hade.”

Skapande processer i ord och form

Maria Sundqvist – Otålighetens teater, Lund
Cecilia Nelson – Lunds konsthall, chef

Maria Sundqvist: Jag skriver libretton, dvs. textunderlag till operor. Det har jag gjort sedan mitten av 1980-talet, och jag regisserar även ibland.

Jag representerar Malmö musikteater där jag har drivit ett projekt som heter Otålighetens teater. Namnet kommer av att jag tidigare haft en experimentverkstad i Lund med namnet Uthållighetens orkester – knäppa till intet förpliktigande möten mellan konstnärer, tonsättare och skådespelare som vi redovisade i små torsdagssoppor. Vi lät en krögare komma med en soppkantin och så framförde vi vårt program.

Det var utifrån Uthållighetens orkester som Lars Rudolfsson bad att jag skulle komma till Malmö musikteater och göra ett projekt för barn och unga. Eftersom barn inte är uthålliga, och inte ens tycker att det är särskilt bra att vara uthålliga, och vi dessutom hade en finsktalande producent som aldrig kunde skilja på u och o, så blev det Otålighetens teater.

Jag vill börja med att knyta an till det Per Ekedahl sa förut om det katastrofala glappet mellan ungdomskulturen och det institutionerna vill erbjuda. I det här fallet skulle jag producera musikdramatik för barn och unga, och det räcker att en skolad röst öppnar munnen så hör man djupa suckar, så det var ju klart utmanande.

Men jag uppehöll mig inte så länge vid denna komplicerade tanke, utan jag fullföljde det hela som jag brukar göra. Jag kan nämligen inte jobba på det sättet att jag ansöker om pengar för det som är ”inne” för tillfället, utan jag måste följa min röda tråd för att vinna konstnärlig trovärdighet.

Jag råkar vara besatt av mötet mellan ord och ton. Det kan verka hemskt tråkigt, men någon måste vara det! Och min besatthet beror på att man som librettist ständigt upplever den fruktansvärda konkurrensen mellan ord och ton – allt från att man inte hör vad de sjunger till att sopranerna vid tvåstruckna fissa absolut måste sjunga *ä* i stället för *i*. En vacker aria innehöll strofen ”att vara rik” – vilket blev ”att vara räk”. Att undvika sådant handlar om ren hantverksskicklighet, och man lär genom sina misstag...

Extremen av ett möte mellan ord och ton är att låta orden vara musiken, och där fanns det perfekta stycket i Ursonaten av Kurt Schwitters. Han arbetade i tio år, mellan 1922 och 1932, med att utifrån bokstavskombinationer använda musikens kompositionsteknik i stäng sonatform med huvudtema, överledning, bitema, genomföring, reprisdel – fyra satser.

Jag hade kört en del av Ursonaten på Torsdagssoppan, och när jag kom till musikteatern ville jag göra det för ungarna. Jag kollade om det fanns någon koreograf som skulle kunna göra något visuellt, men jag fick bara kontakt

med sådana som ville berätta en historia. Men det här var ju abstrakt, vilket jag ville att det skulle vara.

Jag hade samtidigt en tonåring hemma som dansade breakdance och jag insåg plötsligt att det var samma grej – fraser, motiv och det repetitiva. Så jag började leta breakdansare! De flesta ansåg att kärringen var galen så det blev nobben några gånger, tills jag hittade två danska killar som gick med på att utsätta sig för det här. De lämnade visserligen det första mötet, men jag hade en oerhört charmig regiassistent som lyckades få till stånd ett nytt möte, denna gång i en lokal med speglar. Killarna hade bara dansat på trottoarer förut och speglat sig i skyltfönster, så att komma in på Malmö musikteaters repetitionslokal med guldspeglar var drömmen för dem!

Vi testade några delar, och det var helt rätt! Jag kopplade också in en tjej som dansade med eld.

Det hela blev en halvtimmes show. Min idé var att använda verk av unga konstnärer. Ofta har de gått på pumpen, för etablissemangen vill inte veta av de nya gränsöverskridande sakerna. Så var det med Ursonaten, så var det med breakdansen.

Jag hade också med en film från början av 1920-talet av Viking Eggeling, vars pappa hade musikaffär i Lund. Viking var så ivrig att få rörelse i konsten att han gjorde film, fast man egentligen inte kunde göra film på den tiden. Han fotograferade bild för bild och använde stanniolpapper för att få fram rörliga figurer. Han kallade det för ”Diagonalsymfoni”, och det var en koppling för mig att han använde musikaliska begrepp på bild, precis som Ursonatens text är i musikalisk form.

Rummet för föreställningen var ett påstående i sig. Jag ville inte ha specialsydda kuddar och ungar på golvet, utan jag gjorde ett undergroundfik där barnen satt vid cafébord. Jag hade också en balkong och barnen kunde även sitta i trapporna ner. Jag hade låtsasfönster upp mot taket så det skulle kännas som man satt i en källarlokal.

Jag jobbade totalt med tre föreställningar förra hösten, varav Ursonaten var den första. I den andra föreställningen översatte jag Arnold Schönbergs talsångssätt. Det har alltid gjorts försök att härma tal i musiken – recitativet i operan är ett klassiskt exempel på det. Och Schönberg försökte extrahera det hela till talsång.

Jag översatte hans tyska texter till skånska, och jag skapade jag ett triangel-drama mellan Pierrot, Harlekin och Columbine, där Columbine bl.a. sjunger kabarésånger som Schönberg skrev när han var mycket ung. Han kunde nämligen göra oerhört tillgängliga men underbara sånger, och ändå envisades han med att göra de svåra otillgängliga styckena. Det är fascinerande, varför måste man göra det så svårt för sig...?

Harlekin spelades av en ung kille, bara 17 år, som jag hittade på cirkusgymnasiet i Gävle. Denna föreställning spelade vi för högstadiet och årskurs 6.

Den tredje föreställningen utgick från barnteckningar av Gösta Adrian-
Nilsson, GAN, modernistpionjären. Dessa teckningar hade han ritat till sina
föräldrar när han var 14 år och de utgår från sånger och folkvisor som han
lärt sig i skolan eller möjligtvis sådant man sjöng hemma. Detta ställde han
samman till en sångbok som han gav sina föräldrar i julklapp julen 1900.

GAN visste redan då att han en dag skulle måla ”som ingen annan har
gjort”, som det står att läsa i hans dagböcker. Det är en så underbar vision,
han visste vad han ville!

Det gick bra för honom. Han åkte till Paris och inspirerade andra konstnärer
till saker som ingen annan har gjort, till exempel en annan skåning som inte
många hört talas om – Viking Dahl från Osby. Vintern 1921 fanns två namn
på allas läppar i Paris, Stravinskij och Viking Dahl, och de flesta satsade på
att det var den senare som man skulle få höra mest om.

Men ingen vet i dag ett dugg om stackars Viking Dahl. Prästföräldrarna
kallade hem honom. De hade redan sålt lite inventarier för att han skulle få
vara i Paris, men till slut räckte det inte längre. Viking fick komma hem till
Lund och bli pianolärare. Sedan hamnade han i Varberg som organist och
dog i förtid.

Viking Dahl hade en dröm. GAN gjorde en målning som hette ”Drömmen
om Samoa”. Denna blev Moses Pergament i sin tur så uppeldad över att han
skrev en sång en hel natt. När morgonen kom sade han till GAN: ”Kan inte
du skriva texten, för jag har gjort musiken?”

Då säger GAN några bevingade ord som den unge Viking Dahl hör: ”Det är
alldeles för mycket text i sånger. Musikalisera språket, sätt ihop några ljud
bara och låt det spegla innehållet i sången.”

Moses Pergament gör detta med denna sång som också heter ”Drömmen om
Samoa”, men Viking Dahl vill göra en hel opera på det här sättet! Han skrev
operan ”En sjömansvisa” och åkte sedan upp till Stockholmsoperan för att
erbjuda sina tjänster. För bara några miljoner kronor skulle han omforma
balettsystemet på Kungliga Operan, och han skulle själv sätta upp sin helt
unika balett.

Han åkte ut med huvudet före. Han hade visserligen visionen men han var
inte socialt kompetent, som det kallas numera. Han var helt enkelt för
framfusig...

Jag har studerat Viking Dahls operan, och i min tredje föreställning jobbade
vi med ytterligheterna opera utan ord och balladen, sången där man berättar
en historia.

I föreställningen ingår en trollkarl, magiske Måns. Killen som spelar denna
roll var bara 7 år när han började trolla, och han var helt besatt och med små
shower hemma och i skolan. Nu är han 22 år och förestår cirkusskolan i

Malmö. Han har det här ”En dag ska jag...!”, precis som GAN. En längtan att bli något, att bli en konstnär, en poet eller musiker. Det är ungefär som att trolldom fram något ur ingenting, att ta fram en kanin ur en hatt.

Föreställningen börjar mycket riktigt med ett trollnummer där trollkarlen mystiskt trollar fram hur mycket som helst ur sin hatt. Sången ”Bonden och kråkan” framförs och så kommer drömmen – en dag ska jag göra något! Det är tematiken, att vara ung och vilja göra något.

Vi spelade sammanlagt ett 70-tal föreställningar förra hösten; vissa dagar var det faktiskt fem föreställningar om dan...

Jag gjorde inte föreställningarna i något pedagogiskt syfte utan det handlar om min besatthet att undersöka någonting. Men jag bedrev givetvis ett s.k. publikarbete, vilket anknyter till det Per Ekedahl sade om att man inte ska tro att folk bara kommer – speciellt inte om man ska sälja föreställningar via ombud. Man måste paketera, förklara, vänja.

För det första behövde jag barnen i form av en provpublik. Alba Lira Morel kom flera gånger med sina elever och följde föreställningarnas framväxt. Det är en konst att kunna intervju barn; man kan inte fråga om de tyckte om det eller fattade allt, utan man får hitta sätt att få dem att återberätta.

När det gällde den tredje föreställningen gjorde jag katastrofala misstag. Jag trodde att jag berättade en historia i operan utan ord, men det gjorde jag inte alls. Jag trodde att jag gjorde något roligt och det var inte alls roligt. Man kan komma hur fel som helst i sitt slutna svarta rum.

Om man tar breakdansföreställningarna med Ursonaten, så var det för Kim och Karsten (breakdansarna) fullständigt självklart att folk kom fram efter deras föreställningar och visar vad de kan för trick. De stannade alltid kvar på scenen, och då kom det fram några och frågade hur man gör olika rörelser. Kim och Karsten var fullständiga genier när det gällde direktkontakt med ungarna!

Vi ville också en försöka blanda åldrarna på de föreställningar som inte var betydelsebärande. Det är inte alltid så kul att spela en föreställning i en salong full med 8,5-åringar, för om en börjar skratta ska alla skratta... Kan man blanda åldrarna blir det naturligare reaktioner. Speciellt med Ursonaten var det lätt att motivera ett sådant förhållningssätt. När de minsta kom fram kunde Kim och Karsten lära dem att hoppa på ett ben, vilket är nog så svårt för många. Och de lite större kunde göra mer komplicerade saker.

Johannesskolan ligger jättenära musikteatern, så Kim och Karsten var där och lärde ut några rutiner. Efter matinéföreställningarna på söndagarna, då vi hade mormödrar, mammor och sådant som publik, fick högstadielärover gå fram och visa sin rutin. Det var jättekul!

Att Otålighetens teater blev av berodde mycket på ett initiativ från Malmö högskola. Tanken var också att vi skulle få in Malmö högskolas elever. Nu

var deras verksamhet så nystartad så det var inte så lätt som vi trodde, men några följde repetitionerna, bl.a. kulturpedagogerna från Lärarhögskolan. Jag tror att det till och med fanns inlagt på schemat. Från Lunds universitet kom elever från drama/teater/film som följde arbetet.

Vi erbjöd också rundvandringar på teatern. Att komma in på en teater är ju något magiskt, och speciellt om man får gå bakom kulisserna och se loger, kläder och pröva på att dansa lite. Jag samlade ihop en handfull tjejer som gick hos mig på beredskapsplatser eller ungdomsgarantiplatser, några kallades regiassistenter osv. De hade ett utmärkt kontaktnät, jättemycket energi och jättemånga mostrar och kusiner som var lärare på dövskolor och skolor för utvecklingsstörda – nya grupper att få kontakt med.

Ett bra sätt att få de större barnen på högstadiet på sin sida, var att ta in dem i rummet före föreställningen och t.ex. låta vår ljusdesigner berätta hur man använder ljus på föreställningar. På så sätt vande man eleverna vid rummet, och de blev lite medskapande. Har man tid att visa upp en scen på två olika sätt blir det magi; då förklarar man verkligen vad teater är. Sedan har man en totalt lojal publik inför föreställningen.

Det här var alltså tre föreställningar producerade av unga. Vi fick jättebra recensioner, men vi fick också etablissemangets reaktion, till exempel på ”Ursonaten”. De skrev att det var fantastiskt fint när vi reciterade, men vad betydde de där skuttande spänstfenomenen framför...?

Det ser jag som ett tecken på att det finns en hel kultur som man inte förstår. För mig är handlar Ursonaten och breakdance om undergroundkulturer med nästan 100 år emellan.

Mitt nästa projekt heter ”Ung opera”, ett samarbete med Det Konglige i Köpenhamn. De nyskriver och sätter upp ett verk, och vi i Malmö gör likadant. Vi ska också ha premiär i varandras länder.

Cecilia Nelson: Min roll har varit att vara ”den uthållige kommunale tjänstemannen”, och i 30 år har jag lagt min kraft på att undervisa i konst.

Jag tror att det är oerhört bra om man inte har en pedagogisk utbildning när man ska försöka förklara samtidskonst för barn, för det är väldigt lätt att hamna i fasta ramar. Omvägen kan vara ganska bra, dvs. att man prövar ett sätt som man tycker fungerar utifrån den person man är.

Man gör misstag på vägen, men så småningom hittar man ett sätt som fungerar. Att vara en trovärdig autentisk vuxen är nästan det viktigaste på en konstinstitution, och det kan man bara vara om man utgår från sig själv...

När jag började i Gävle 1961 visste jag inte att jag skulle undervisa. Men när jag väl fanns där och hade tre dagar på mig att läsa in samlingarna, så tänkte jag i min nervösa situation: ”Bara de sitter stilla och är tysta och jag kan min läxa...”

Så gick 60 minuter. Jag märkte självklart inte att ögonen på barnen slocknade efter några minuter, för jag var så nervös och bara pratade. Barnen satt stilla, för året var 1961, och sedan gick de därifrån. Och så kom nästa klass, ingen sade något där heller. Efter ett tag hamnade jag i den situation som är oerhört smärtsam, nämligen när man inser att man undervisar alldeles fel. Jag kan tänka mig att det är samma känsla som när man blir bedragen och hela omgivningen vet, men ingen säger något! När man väl upptäcker det, förstår man att alla visste. Så kändes det.

Då gick jag in i min kammare och stängde dörren. Där formulerade jag för första gången den fråga som borde ha ställts mig under min utbildning i Lund, nämligen: ”Cecilia, vad betyder konst för dig själv?”

När jag hade formulerat svaret på den frågan, kunde jag undervisa! För då uppfattade jag att det allra viktigaste var att jag kan bjuda barnen på min lust, på mitt sätt att se konsten. Och att jag ska göra det så att jag berör dem. Sedan spelar det inte så stor roll om det är det bästa eller näst bästa sättet att undervisa. Barnen har mött någon som försöker att vara sig själv.

När jag fick egna barn upptäckte jag att det fanns alldeles för många rädda vuxna i skolans värld. Jag blev nästan lite skakad över de ängsliga vuxna pedagogerna i skolan, som hade alla knapparna knäppta i kavajen. Jag undrade vad de var så rädda för...

När man undervisar om konst handlar det om att få tag i andra saker än det man undervisar om i skolan, även om jag vet att man kan göra samma sak där. Estetiska erfarenheter är grundläggande upplevelseformer. Om jag kan undervisa så att jag ger barnen lust att se, betyder det i förlängningen att jag ger barnen lust att se verkligheten. Det betyder att jag faktiskt ger dem redskap att hantera verkligheten.

Vi utgår förstås alltid från konstnären, men vi kombinerar med trovärdiga vuxna som pratar om saker som de tycker är viktiga. Barnen möter konstnärer som från början naturligtvis inte har tänkt på barnen i mottagarledet. De skapar mycket för sig själva, men också för en tänkt vuxen.

Men där finns barnen. Och där finns samtalen som djupnar. Och jag påstår att det märks att många barn är utan den vuxnas samtal.

Det känns fantastiskt att då få vara en förmedlare. Man märker omedelbart att barn *behöver* det här samtalet. Jag är ju bara ett exempel på vuxenvärlden, men det är precis som om de behöver känna av vem man är, som en länk in i vuxensamhället.

Tänk er att vara pedagog vid utställning där gruppen om ett ögonblick ska möta avklädda människor, i det här fallet i form av dockor som står bakom en mjölkartad glasskiva med en varningslampa som blinkar. Konstnären hade tänkt på dem som vi stöter ut ur samhället. Hon hade tänkt på de HIV-

smittade. Tänk er att man innan man ser detta, går rakt in i varje klass, varenda grupp, och frågar: ”Är det någon som är utstött i den här klassen?”.

Så fort jag har frågat vet jag vem det är, för barn kan inte hindra ögonen. I det ögonblick jag frågar, så tittar de på den elev som de mobbar, som är i stryckklass. Jag ser det, men jag låtsas inte om det, för jag vet att barnet självt kommer att berätta det om ett litet ögonblick. Tänk att möta den ängsliga läraren som är med – här kommer någon utifrån och börjar kanske det jobbigaste samtalet i en klass. När barnet bekänt så frågar jag hur det känns. Så pratar vi om det. Jag ska berätta ett exempel för att visa hur man som pedagog måste göra.

Jag glömmer henne aldrig. Hon gick i årskurs 5, och hon sade med den största vrede, men också med sorg:

- Det är jag! Men det ser du väl!
- Nej, sade jag. Det kan jag inte se. Berätta, hur vill du att jag ska se det?
- Jag har ju rött hår!
- Det visste inte jag, att rött hår är något som gör att man inte får vara med.
- Det är så! Dom kallar mig Rödluvan.

Och så berättade hon, med en väldig styrka så hon kommer säkert att klara sig, hur det känns att ha det här röda håret som hon har hängt upp sin isolering på.

Och när hon har berättat färdigt, vad gör man då som konstpedagog? Säger man att hon kan färga håret så småningom, eller vad gör man? Det finns bara en sak att göra – använda sig själv. Det finns inget annat sätt. Så jag frågade naturligtvis Rödluvan:

- Vad tror du dom kallade mig då?

Det blir alldeles tyst i klassen...

- Flaggstången, säger jag.

Då är det en pojke i den här klassen som ser djupt tagen ut. Han säger:

- Blev inte du hemskt ledsen då...? Flaggstången...!

Jag berättar:

– Jo, jag var oerhört ledsen varje gång jag gick hem. Jag grät säkert, men jag hade en mamma som var jättebra på att trösta. Och sedan när bröderna kom hem så tänkte jag inte så mycket på det längre, vi var ju många flaggstänger där hemma...!

Då ler plötsligt 11-åringen och ser mig i ögonen och säger:

– Du, tänkte du aldrig på att det finaste man har, det hänger man i flaggstången!

Jag stannar upp en liten stund och säger:

– Jag ska aldrig glömma vad du säger nu!

Det säger jag till honom, men egentligen säger jag till klassen att här har de en begåvad kille som har empati och som försöker hitta en lösning.

Visningarna handlar mycket om att träna barnen i att se konst utifrån sin livssituation. Barnen har inte läst konsthistoria. De läser aldrig konstrecensionerna. De har ännu inga fördomar om vad konst ska vara. Men de har sitt liv. De vet hur det känns att längta efter någon, att vara förälskad, att känna saknad, att fundera över döden. Allt detta pratar vi om.

Det är hela tiden konsten som bestämmer vilka samtal vi börjar med, och min metod är egentligen fruktansvärt enkel. Jag startar samtalet med barnen innan de får se bilden. Jag startar med *deras* bilder, jag startar med orden, begreppen, så får jag plötsligt höra deras historier om just det ord jag tar upp som samtalsämne, och som jag vet finns i nästa rum. Jag rustar dem med ordens hjälp för att möta det, och jag rustar dem med deras egna erfarenheter.

Jag har undervisat från fyra års ålder, genom gymnasiet och komvux, och jag har känt en glädje av den här spännvidden. En timme möter man sexåringar som rusar in, slänger av sig ytterkläderna och entusiastiskt undrar om man aldrig ska börja!! Nästa timme har man årskurs 8, och man undrar om de ens ska orka hänga av sig jackorna...

Mitt följande exempel använder jag för att förtydliga den här metodiken. Låtsas att ni är sex år. Jag frågar er:

- Har ni känt saknad?
- Ja, säger ni.
- Vad är det när man känner saknad?

Vi börjar med begreppet, ordet. Något som egentligen är väldigt abstrakt, men som barnen bekänner att de vet vad det är. Man behöver inte vara ängslig när det är sexåringar, man behöver vara ängslig för er som är vuxna. Ni hade naturligtvis sökt en synonym som inte riktigt hade hittat rätt, men sexåringarna säger:

– Det är inte svårt! Först tar man någonting, så blir man av med det, och så längtar man.

De har beskrivit vad det innebär med saknad. Och så börjar de berätta om sin saknad. Någon berättar om pappa som har hittat en annan fru och man saknar pappa som bor i Umeå nu. Under tiden barnet berättar, ser jag barnet i ögonen. Jag är alltså en vilt främmande människa. Vi talar en stund om

pappa, flygresorna till Umeå där lillebror inte får följa med. Och förresten, visar det sig, har mamma hittat en ny här i Lund...

Men jag fortsätter att prata, det tar inte många sekunder. Sedan är det någon annan som berättar om mormor som dog förra sommaren. Barnet saknar henne. Den tredje kanske berättar om lördagsgodiset som hon inte äter längre, för hon har lovat mamma att inte äta. Och då är det ju härligt att få sakna det. Hon längtar efter lakrits...! Så talar vi en liten stund om lakrits.

Jag väger inte barnens saknad, men alla berättar. De hinner berätta. Och när de samtalen håller på att ebba ut kanske jag säger till Anna och Eva:

– I nästa rum finns det en bild av saknad. Vill ni leta upp den?

Då går de här två tjejerna in i ett rum och vi andra sitter kvar. Efter en liten stund kommer de i dörröppningen:

– Nu har vi hittat den!

De visar var bilden finns, och så börjar samtalet om bilden. Då undrar ni vad som händer om Anna och Eva går fram till fel bild. Vad gör jag då? Men det är ju det som är det vidunderliga i en konsthall – det finns inte något som är fel bild! Det kan man känna som en styrka. Flickornas val kan resultera i att jag säger:

– Vet ni, fyra veckor har utställningen varit här, och ingen har hittat saknaden i just den bilden förrän ni kom hit! Fantastiskt!

Då känner de att de var först med att upptäcka detta. Det är viktigt att hela tiden fråga barnen vad de ser och vad de tycker. Att använda dem, men inte som i den gamla tyska pedagogiken – att någon talade om vad jag skulle se, vad det var värt. Det handlar om att vända på det. Jag går in som den vuxne, men den kunskap jag har om utställningen, om konstnären. När vi börjar tala om bilden, uppbyggnaden, färgen, formen, så kommer jag med kunskaper, och så blir det ett möte mellan artisten och barnen.

Vi hinner sju bilder på en timme. Vi förflyttar oss i rummet. Jag byter samtal och alla vet att nyfikenhet är grunden till upplevelsen. Vi börjar ett nytt samtal, och så hittar vi bilden och pratar om den. Jag har tänkt ut huvudsamtalen i en utställning. När barnen går därifrån finns det kanske 53 bilder vi inte har talat om, men vi har talat om de viktigaste sju...

Vi möter livets alla fraser i en utställning. Ingenting skrämmer oss. För vad finns det som vi skulle värja oss inför att tala med barn om?

Tänk att möta årskurs 9, som många gånger känner sig straffkommenderade att gå in på en konsthall. Det första de frågar är hur lång tid det ska ta, för de ska ut till friheten, till livet igen. Tänk er att möta dessa och genast fråga:

– Har ni sett en människa dö någon gång?

Ja, det har alla gjort, men jag förstår ju att det är TV-döden de talar om, så jag fortsätter:

– Men är det någon som har sett en anförvant dö? Någon kanske har blivit påkörd på en gata så att ni har sett dödsögonblicket?

Invandrarbarnen har det. De har suttit vid en dödsbädd. Innan vi går in för att se den döende mannen på bilden berättar jag:

– Jag har sett både min mamma och pappa dö.

Så fort man säger det, känner man hur kropparna stillnar. Vi går in och börjar ett helt annat samtal. De frågar mig hur man klarar det, och jag berättar. Det är fantastiskt att känna att det egentligen behövs så väldigt för att de ska förstå att det här är ämnen som vi alla kommer att möta.

Jag och barnen möter den stora förälskelsen i form av en jättemålning från golv till tak som handlar om ett eldsprutande berg. Jag hade en mellanstadieklass där en liten kille satt och såg ordentligast ut i klassen. Han räckte försiktigt upp handen och sa till mig:

– Du, jag är det just nu...!

Och så får jag den här lille killen att berätta hur det känns att vara förälskad. Och klassen är alldeles tyst. Träningen handlar mycket om att träna dem till att respektera varandras prat om bilderna, att respektera varandras liv, infallsvinklar, så att det aldrig är någon som dömer ut. Vi lyssnar och inser att vi aldrig kan uppleva en bild likadant, för vi är olika.

Fem lektioner om dagen orkade jag med. Alla pedagoger vet att om man ska ha samma lektion så ska man inte ha fem lektioner på raken, för det blir att man tuggar om. Man blir osäker på vad man har sagt och gjort, och i ren trötthet tar man alldeles för lätt till något som man vet ska väcka skratt, och man blir inte den levande person som de har rätt att kräva.

Jag ska beskriva ytterligare en händelse som tydligt markerar den ömtålighet som finns med att vara den här okända personen.

Vi hade en utställning med en fotograf i Lund som gestaltade hur det var att födas och att dö. När man kom in i konsthallen möttes man av en förlossning. Där kom den första svårigheten med invandrarbarnen. Jag glömmer aldrig den lille jugoslaviske killen som skrek:

– Kommer barnet ut ur fittan?!?

Och så fick vi prata vi om det. Oerhört direkta bilder som kom överraskande för många barn. De flesta visste, men han visste inte...

Så går vi livet igenom och hamnar till slut i döden. Konstnären hade i sin egen rädsla för döden valt att lägga en stor tonvikt på denna. Han hade skildrat både hur kistan långsamt sänks ner, och också en kremering.

Årskurs 1 var färdiga med sin visning, ytterkläderna var på. Då springer en liten rödklädd flicka tillbaka, tar mig i handen och går fram till bilden med kistan. Hon står där och kramar min hand och säger:

– Du kan väl säga till mig att man får ha med sig en lampa ner..!

Och så börjar jag ett nytt litet samtal med henne. Jag struntar i att de andra väntar. Vi måste ju prata om det här. Och när jag förklarat för henne att vi inte ser, så lösgör hon sin hand ur min och så säger hon:

– Men du, kan du inte säga i alla fall att man får ha en kista så man kan sträcka ut armarna...?!

Vad händer på natten om hon vaknar och säger till mamma och pappa:

– Jag vill inte ligga i en kista!

Föräldrarna vet inte ett dugg om besöket. Vilken kista talar hon om? Så de ber henne gå och lägga sig igen.

Så ömtåligt kan det här arbetet kan vara. Vi sätter igång samtal och då är det enda riktiga att pedagogerna som är med är lyssnande och varsamma och följer upp det. De måste vara med hela tiden. Vi är bara ett avsnitt och många visningar kräver en efterbearbetning.

Det är också viktigt att barnen är förberedda på ett besök. När jag har introduktion med barnen har jag med två elaka frågor – fast det är ingen som märker att de är elaka. För det första frågar jag vad huset heter som vi är i. Om de inte kan svara på det så utgår jag från att läraren har glömt att berätta vart de ska gå. Är det kanske förhastat...?

Och sedan kommer den andra frågan, den som en visning måste ha besvarad innan den får börja. Jag säger till barnen:

– Ni ska få den svåraste frågan nu på hela timmen, den är så svårt att många vuxna suckar när de hör den! Varför ska ni komma hit i dag och titta på konst?

Mellanstadiebarnen vet – de ska inte springa med pallarna, de ska inte skrika och de ska äta bananen ute efteråt. De små barnen tittar en djupt i ögonen och säger:

– Det är för att du inte ska vara så ensam...

Men frågan är rimlig. Varför tar man en klass med till en konsthall? Vad ska hända när de möter konsten? Barnen får min motivering till detta. Sedan

presenterar jag konstnären, för han/hon måste vara levande när vi börjar visningen. Dom ska ju möta konstnären, jag är bara länken mellan dem. Och så börjar samtalet.

Undervisningen handlar mycket om att stärka barns uppfattning om vilka de är, stärka deras identitet, låta dem prata. Min erfarenhet är absolut – och den har jag fått förstärkt av lärare genom åren – att barn som skolan lätt klassar ut som obegåvade, de som aldrig har läst på, som aldrig har böckerna med sig och som hela tiden är orosmomenten, är mina bästa medarbetare i konsthallen. För vi pratar ju om andra saker!

Det kan jag känna som en triumf. De barnen har själva varit ute och som mött ängslan, det är de som plötsligt kan formulera vad den stora ängslan är. Tänk er att möta en pojke som säger:

– Vet du, varje gång jag kommer hem så vet jag inte om mamma är kvar...

Hon har många gånger hotat att hon ska kasta sig ner från balkongen. Eller tänk er det lilla barnet som säger:

– Jag vågar knappt vara ensam hemma. Det dröjer så länge innan mamma kommer hem, så jag är i badrummet...

Då får man en alldeles tydlig bild av ett litet barn i Sverige som vistas tre timmar i badrummet tills mamma kommer. Det är många sådana samtal man möter. Jag finns där som en representant för vuxenvärlden. När vi pratar om rädsla, när vi pratar om besvikelse, så frågar de:

– Hur är det med dig? Har du...

Jag berättar. Och de blir trygga. Det tar bara en liten stund, men de vet att jag inte undervisar uppifrån, utan vi är alla med om de här samtalen som konstnären har initierat. Alla.

Jag vill som avslutning berätta om en liten bild på en utställning som handlade om mörker. Vi pratade om varför man är så rädd när det är mörkt, och barnen hade alla möjliga teorier. De berättade för mig hur de gjorde när de tvingades vara i mörker. Vi går fram och tittar på en bild där konstnären låter får som går i mörker böja huvudet, men när fåren kommer ut i ljuset så lyfter de huvudet.

Då berättade jag en barndomsberättelse från mitt liv. Jag synliggör för barnen hur man kodar en bild, och jag gör det via en egen berättelse, för en bild väcker väldigt många minnen till livs. Så berättade jag för barnen:

– Vet ni, när jag såg den bilden, då mindes jag när jag var sex år. Jag och min storasyster fick alltid gå och hämta mjölken nere hos bonden på sommarlovet. Vi gick från farmors hus långt in i skogen – ner för stentrappor, ner för en backe ända ner till bondgården, och vi hämtade mjölken i en emaljerad vit spann.

– Men en gång blev jag och min storasyster ovänner. Min syster gick ifrån mig, och jag stod där ensam med spannen. Men jag ville visa henne att jag vågade stanna ensam. När jag gick in genom grinden vid farmors stora tomt, och stängde grinden bakom mig, var skogen alldeles svart. Och jag blev så rädd att jag hörde hjärtat slå i öronen.

Alla barnen förstår precis och de säger:

– Och du kunde ju inte springa från mjölken!

– Men även om jag inte hade haft mjölken i handen, skulle jag ha kunnat springa då? undrar jag.

Då får jag dem att bekräfta att om jag hade börjat springa så hade jag snubb-
lat, och då hade jag varit förlorad. Och de följer mig i min vandring upp till
sommarhuset, tills jag öppnar jag dörren och står i ljuset inne i köket hos
mamma. Och mamma säger:

– Nej, men snälla Cecilia. Vad har du varit så rädd för?! I skogen finns ju
bara sniglarna och fåglarna och myrorna.

Och varenda liten klass har frossande instämt:

– Ja, vad var du så rädd för?!

Och vi fortsätter samtalet.

Jag har aldrig jobbat i projekt eller haft pengar för det heller, men jag har
jobbat som den här kommunala tjänstemannen. Det har varit ett jobb som
skulle göras, och det har varit roligt! Och lärarna märkte att det var något
positivt, och sa:

– Jag beställer visningar för hela den här årskursen. Jag vill komma på var
utställning!

På det sättet fick man några klasser som var oerhört tränade. De hakade på
det som de hade sett innan och arbetade på ett fantastiskt sätt. I Lund
byggde det hela på att det var lärarna som fick ta initiativet. Vi bjöd in alla,
det kostade inget. En liten grupp lärare var intresserade, bokade, tog för sig,
och andra kom aldrig. Så är det.

Men ibland möter jag en del av barnen, när de plötsligt går på universitetet
och de säger till mig:

– Jag minns de här visningarna jag hade på dagis!

Det är fantastiskt, för de kommer faktiskt ihåg vilka bilder vi talade om. Och
det handlar bara om att man gav dem tid och möjlighet till sig själv. Det
finns, påstår jag, ingen utställning som inte går att visa för barn.

Inledning – dag 2

Gun Malmgren

Gun Malmgren: På Lärarhögskolan har vi en kurs som heter ”Svenskämnet i skolan”. Det är en ämnesdidaktisk kurs och den allra första svenskkursen som blivande 1-7-lärare och 4-9-lärare går när de börjar utbildningen.

Studenterna är alldeles rena och har bara sina egna skolerfarenheter med sig in i utbildningen, och kursen innebär att de som något slags barfotaforskare ska gå ut i skolan och dokumentera svenskundervisningen. De ska beskriva och analysera vad de har sett.

De kommer tillbaka med olika texter, och jag vill ge er ett exempel på en sådan text:

OH-bild med olika tecknade symboler samt ord som ”New Jersey”, ”Qerbek” ”Devels”, ”San Jos sarks” spridda ostrukturerat över teckningen.

Denna text är från årskurs 1 i en Malmöskola och föreställer kepsar, emblem och namn på olika ishockeylag – ett slags kombination av bild och text.

Det är en pojke som har gjort bilden. En textanalys skulle kunna visa att det är rätt så bra drag i texten, det finns tempo i den. Han vill berätta en historia, han försöker att kommunicera ett innehåll och man kan nästan se hans iver när han gör det.

Men när man tittar närmare på den så uppstår diskussionen om huruvida detta egentligen är svenska. Det finns ju inte ett svenskt ord på hela bilden! Där kommer vi in i en diskussion dels om hur skolan ser ut i dag – med stark och svag och avgränsning mellan ämnen, dels om hur det är att undervisa i en tid av mediesocialisation, där barnen för varje generation blir allt mer bild- och mediesocialiserade. Vad får det för konsekvenser i skolan, för lärarna och för lärarutbildningen?

Men det ser inte bara ut som på bilden ovan. Här är en annan förstaklassare som kommer in i skolan med en annan förförståelse.

OH-bild där det står:

*SKHCOL
OACLOOO
OOOOLLCCCO*

Den här killen är mycket mer förberedd på vad skolan är. Han har något slags berättarstruktur, texten går från vänster till höger till skillnad från den första bilden. Man kan till och med ana ordet ”School”... Han har en klar föreställning om bokstäver.

Han nästa text, några månader senare, ser ut så här:

OH-bild med rubriken:

HUR MAN LAGR ETT VATTENRÖR, med en beskrivande teckning under.

Nu har han kommit loss! Här är han inne i ett kunskapsarbete och det är full rulle. Han använder en mycket större del av sitt språk, och detta är något slags "Whole language"-princip som tillhör det nya svenskämnet med ett mycket bredare textbegrepp, där man använder många fler sidor av språket funktionellt i ett kunskapsarbete.

Här är ytterligare en text av samma kille, senare på våren.

OH-bild:

*SNELA KARIN JAG ÄLSKAR SVENSKA
FRÅ VICTOR N*

Nu har han verkligen fått kläm på skolan! Det här är något slags solskenshistoria där läraren tar hand om pojken på det sätt man ska göra. Men frågan är hur den första killen med ishockeykepsarna blir omhändertagen...

Marianne Gille: Jag förstår inte problemet. Den förste killen ritade ju olika ishockeyemblem, och om han nu är intresserad av ishockey så är det ju det som gäller.

Gun Malmgren: Men han ska så småningom skolas in i någon form av skriftspråk. Han ska behärska andra sidor av språket och kunna skriva en sammanhängande text. Frågan är om det här första uppfattas som språk över huvud taget av läraren.

Harriet Löwenhielm: Problemet ligger alltså hos läraren.

Gun Malmgren: Jag tror det.

Marianne Gille: Han har ju en enorm kunskap!

Gun Malmgren: Visst har han det. Men de unga lärarkandidaterna ställer sig frågan om det här är svenska.

Marianne Gille: Hade det varit svenska om det hade stått Brynäs, AIK osv.? Hade man sett det som svenska då?

Gun Malmgren: Det vågar jag inte svara på, men bilderna sätter den nya socialisationssituationen på sin spets. Barnen kommer in i klassrummet med olika språk, och i en lärarutbildning måste det finnas en beredskap för att arbeta med olika språkliga utgångspunkter. Det finns en risk för en utstämpling redan i årskurs 1 om det blir fel möte med skolkulturen.

Birgitta Ehlin: De här barnen kategoriseras i dag in i bokstavs barn, dyslexibarn osv.. Sedan får du som elev bära med dig detta till gymnasiet, när det egentligen grundar sig i hur läsinlärningen har gått till. Lågstadieläraren har ett väldigt tungt ok på sina axlar – ett oerhört, nästan olidligt, ansvar.

Gun Malmgren: Och visst håller du med om att den här första killen löper stora risker när han börjar skolan, jämfört med den andre?

Birgitta Ehlin: Ja, för han inte fått ett skriftspråk eller lässpråk på samma sätt. Han har en chans att få det, men det handlar om förståelsen hos den lågstadieläraren han får, hennes sätt att *inte* kategorisera honom.

Lärcentra i Uppsalaskolor

Birgit Sundstedt, Ulla Hjorton och Kristina Gunér

Birgit Sundstedt: Jag är chef för barnverksamheten vid Uppsala stadsbibliotek.

Tanken om Lärcentra i Uppsala började egentligen redan 1992, när man lade ner skolbibliotekscentralen i Uppsala kommun. Det var krönet på källbacken för skolbiblioteken, och sedan gick det bara utför fram till för ca ett år sedan.

Men redan 1996 hade vi fått nog på stadsbiblioteket. Alla våra fackböcker var ute i skolan hos de mest ambitiösa lärarna, så när eleverna kom hade vi inget att erbjuda dem. Situationen började bli katastrofal. Vi hade dock ett nystartat nätverk av kulturombud i skolan och när vi skulle prata om litteratur och bibliotek ställde jag frågan: ”Är det någon som skulle vilja vara med och starta någon form av modellbibliotek i Uppsala, som vi kan göra andra avundsjuka med?”

Då reser sig en lärare upp, Kristina Gunér, och sade med glöd i rösten: ”Det vill vi!”

Vi samlade en grupp utifrån tre skolor – Stenhagenskolan där Kristina Gunér arbetar, som ligger i ett invandrartätt område, Eriksberg, en gammal etablerad pluggskola som ville vara med, och Almunge, en skola på landet som vi själva sökte upp för att få ett tredje ben i projektet.

Vi lade ner ett stort arbete på att få ihop ett slags paket för skolbiblioteksutveckling. Vi pratade med kommunen som sa: ”Jättebra idé, men vi har inga pengar.” Vi sökte andra finansörer, och bl.a. skickade vi en ansökan på tre miljoner kronor till Stiftelsen framtidens kultur 1997.

Vi fick ett mycket positivt svar och 150 000 kronor. De pengarna använde vi till att bättre förankra projektet i föräldragrupper, elevgrupper, lärarlag, kommundelsnämnder och bland barnen. Den som ska ha största äran av det förankringsarbetet är vår konsult Agneta Månsson, barn- och skolbibliotekarie i Gävleborg. Hon åstadkom på några månader en förstudie för projektet med rapportering över hur hon hade skött förankringsarbetet.

Det här ledde till att projektgruppen fick råg i ryggen och gick in med en ny ansökan till Stiftelsen framtidens kultur. Nu hade Eriksberg fallit ifrån, kvar fanns invandrarskolan och skolan på landet. Den nya ansökan fick ett positivt gensvar, och vi har nu fått möjlighet att ha heltidsarbetande bibliotekariéer på båda skolorna under en tvåårsperiod.

När vi hade fått pengarna etablerades en ordentligt projektledningsgrupp med mig, Ulla Hjorton, Agneta Månsson, skolledare och lärare från de båda skolorna samt Ingegerd Gunvik-Grönblad från pedagogiska institutionen

som ska följa projektet och göra en kontinuerlig utvärdering av vad som händer.

Skolorna fick själva välja och anställa bibliotekarier. Vi ville hellre att de gjorde det än att vi på stadsbiblioteket skulle droppa ner en bibliotekarie hos dem. Projektledningsgruppen utökades med de projektanställda bibliotekarierna på deras egen begäran. Vi var startfärdiga i januari 1999, och nu ska Ulla Hjorton presentera nuläget.

Ulla Hjorton: Nu har nästan halva tiden gått av projektet, och det går väldigt fort, men ur askan har två skolbibliotek rests.

I Almunge, där Kerstin Adeniji tillträdde 1999, fanns det ett ganska väl rustat bibliotek som också varit folkbibliotek. Men det hade varit stängt för skolan en längre tid och bokbeståndet behövde fräschas upp.

Det fanns ett otroligt sug hos lärarkåren efter ett bibliotek. De stod på kö för att få komma in och låna böcker och det gör de än i dag. Lärarna är väldigt aktiva och använder biblioteket mycket.

Kerstin Adeniji har jobbat hårt för att hålla biblioteket igång, hon har fixat öppettider, hon har köpt in böcker, hon har ordnat läsprojekt osv. Så nu finns ett väl fungerande, men traditionellt, skolbibliotek. Jag säger traditionellt, för vi har upptäckt att lärarna, trots jättesuget efter skolbibliotek, har en ganska traditionell syn på bibliotek och bibliotekarier – som lite hjälp, någon som avlastar lärarna i deras viktiga arbete. De har inte ännu upptäckt hur viktigt det är att ta med bibliotekarien i sin planering.

I Stenhagen gick det till på ett annat vis. Lotta Hardeborn tillträdde till en situation med en fin lokal men där inventarierna var tråkiga och bokbeståndet var en gammal bokhög med hoptiggda böcker från nedlagda skolor. Hon steg in i biblioteket – och stängde det i samma ögonblick.

Under vårterminen har hon rustat upp biblioteket med nya inventarier och nya böcker. Hon har lagt in böckerna i bibliotekssystemet Bibliomatic, och hon har varit ute i arbetslag och klassrum och informerat om vad som kommer att hända. Hon skapade en äkta, genuin förväntan på vad biblioteket skulle kunna innebära. Nu har vi ett väl fungerande, men än så länge traditionellt, skolbibliotek.

Men vi ville ju något mer med det här projektet. Det skulle inte bara vara traditionella skolbibliotek.

Vi har satt våra mål ganska högt, och vi vill försöka nå dem. Vi vill att skolbiblioteket ska vara ett hjärta och en hjärna, som man har pratat om i så många år. Vi ska vara ett redskap för elever att söka kunskap. Biblioteket ska vara en inspirerande miljö och det ska vara självklart att i första vevan använda sig av skolbiblioteket när man jobbar med teman och när man söker kunskap.

Skolbiblioteket ska vara ett slags sambandscentral som slussar ut barnen till andra ställen i samhället och skolan för att lösa de problem de är satta att lösa.

Det viktigaste är att lärarna kommer in i planeringen av biblioteket, likväl som bibliotekarien kommer in i planeringen av tema, att bokbestånd och andra föremål i biblioteket är valda av kollegium och bibliotekarie tillsammans, att öppettider och regler sätts i samarbete mellan lärare, annan personal och bibliotekarier.

Det är också viktigt att lokalerna är funktionella och attraktiva. I skolan finns ofta väldigt trista miljöer, och då är det viktigt att kunna komma till ett bibliotek som erbjuder något annat än den vanliga klassrumsmiljön. Vi tror att biblioteket i Stenhagen har nått det här. Det är både roligt och stimulerande att komma in i det.. I Almunge har vi fortfarande en bit kvar, men vi försöker få dit en inredare som kan hjälpa oss med lokalerna.

Inte nog med att en vacker lokal stimulerar. Man värderar också ett bibliotek högre om det är vackert, och jag tror att man förankrar biblioteket även hos lärare på ett annat sätt om det är en vacker lokal.

Vi vill naturligtvis öppna biblioteket mot närsamhället. Vi vill få in föräldrar, hembygdsföreningar och andra grupperingar som finns nära skolan. Där tror jag att biblioteken kan vara en bra inkörsport.

Kristina Gunér: Jag arbetar som speciallärare på Stenhagenskolan. Jag är också kulturombud.

Stenhagenskolan är en F-9-skola med ca 700 elever, varav 70 procent är invandrare. När jag kom dit vid skolans start för åtta år sedan var biblioteket under all kritik. Det fanns bara gamla böcker som ingen annan ville ha, och ingen skötte om verksamheten. Det var inte underligt att jag nappade på Birgit Sundstedts idé om att få vara med om att starta något nytt. Självklart!

Vid varje kollegiekonferens reste jag mig upp och berättade om det här som vi eventuellt skulle få vara med om. Intresset verkade lite svalt, ända till den gång då jag berättade att det inte blev något.

Så småningom blev det ju av ändå. Alla väntade på Lotta Hardeborn, vår bibliotekarie, som skulle komma efter jul. Den 25 januari 1999 kom hon och stängde biblioteket. Det blev både diskussion och irritation, för det var ju nu vi skulle börja! Men när hon började riva ner, måla, möblera om och greja i biblioteket, förstod alla att det nog var nödvändigt i alla fall.

När vi kom tillbaka i augusti i år fanns ett underbart vackert rum, med blåa hyllor, gul soffa, röda kuddar, blommor och fåtöljer i hörnen. Det var väldigt fint, och alla var glada. Det fanns dessutom 3 600 böcker inmatade i Bibliomatic, men en dator var ofullständig så det dröjde till för 14 dagar sedan innan utlåningen i gång, vilket har varit lite irriterande.

Vi har två elever från högstadiet som hjälper Lotta och vi har fyra lärartimmar där. Men vi har ingen assistent, vilket vi behöver. Lotta ska ju vara ute i arbetsenheterna och jobba. Hon ska inte sitta och vakta i biblioteket utan hon ska vara med oss ute och planera, ge tips och idéer och vara med i verksamheten. Vi gör dock så gånvt vi kan för att hålla biblioteket öppet så mycket som möjligt.

Syftet var också att vi skulle utveckla tankarna runt Lärcentra, men det är nog för nytt tror jag. Ingen vet riktigt vad det ska vara. Men vi har i alla fall en del funderingar i vår biblioteks- och kulturgrupp i Stenhagenskolan.

Min dröm är att kunna utveckla ett helt kulturcentrum i vår skola, för vi har de möjligheterna! Vi har bildsalar, slöjdsalar, hemkunskap, musik och vi har en riktigt fin amfiteater utanför. Vi skulle kunna skapa verkstäder där vi kan ta in kultur från hela världen. Vi har ju hur många kulturer som helst på skolan! Där skulle vi kunna få in mångfalden och där kan vi bearbeta och lära av varandra.

Att skapa en kultur i skolan där alla känner att de har sin plats och där man är accepterad för den man är, av både vuxna och kamrater, är en jättestor utmaning för oss i skolan. Ett sådant här kulturcentrum skulle kunna skapa en kultur som bryter ner den traditionella kunskapsförmedlingen. Det skulle kunna ge plats för känsla och lust – allt detta med biblioteket i centrum.

Jag vill avsluta med ett par citat av professorn i pedagogik Peder Haug:

”Om skolan ska bli en skola för alla, krävs att man utvecklar skolans organisation så att man kan bemästra det oväntade och mångfalden.”

”En pedagogisk praktik kan bara förändras om grunden för våra föreställningar förändras.”

Birgit Sundstedt: Förstår ni att vi är lyckliga som har fått med en sådan lärare i utvecklingsgruppen!?

En spännande och inspirerande inlärningsmiljö, en kulturpolitisk arena i skolan, öppna skolbibliotek som öppnar sig mer mot närsamhället är några av våra visioner. Vi är väldigt tacksamma för den långa projektid vi har fått, att man har förstått att det här är en process – inte ett projekt som man genomför på nolltid.

Redan nu ser vi att tiden går väldigt fort. Men vi ser också att folk yrvaket börjar titta på sina skolbibliotek runt om i hela kommunen. Så vi har startat en utveckling och vi hoppas att det här ska kunna bli modellen.

Arkiv och skolungdom i Värmland

Berith Sande och Olle Nilsson

Berith Sande: Jag var själv 22 år innan jag kom in i ett arkiv. Jag hade börjat läsa historia på universitetet och vi fick gå på studiebesök. De jättestora luntorna gjorde ett fantastiskt intryck på mig, som sedan efter hand lockade in mig i smedernas vardag, i deras arbetsförhållanden, lönevillkor och sociala villkor, vad de gjorde på fritiden och allt det här. Arkivet var en otrolig upplevelse som jag unnar fler.

Man kan inte ha som mål att alla ska gå så djupt in i arkiv och göra djupa arkivstudier, men vad vi vill med det här projektet är att få fram alla har en demokratisk rättighet att ta del av arkivmaterialet. Arkiven är till för alla. Biblioteken är lätt att gå in på, det gör många. Rätt många går på museer. Men tröskeln till arkiven är hög, och därför behövs satsningar av det här slaget.

Vi har särskilt goda förutsättningar i Värmland. Vi har en arkivstruktur sedan 30 år tillbaka, där vi är flera arkivinstitutioner som samarbetar och har gemensam forskarservice. Vi bor numera i ett fint arkivcentrum i Karlstad.

När det gäller att knyta undervisning till lokala förhållanden lämpar sig arkivmaterialet väldigt väl. En av lärarna som jobbat med oss säger att intressetemperaturen stiger med flera hundra procent när man arbetar med något som berör eleverna, något som sker mer eller mindre på hemmaplan. Man kan konstatera att första världskriget pågick ute i Europa för fullt, men hur påverkade det livet uppe i Sunnetrakten? Det finns mycket arkivmaterial som visar att det som skedde i det stora även hände i det lilla. Då blir det mer konkret för eleverna.

Vi har jobbat med det här sedan 1996. Olle Nilsson är högstadielärare men har sin bakgrund inom både arkiv- och museiverksamhet, vilket han varvat med sitt lärarjobb. Vi har haft med en lärare som jobbar med årskurs 3-6, och vi har också arbetat med en lärare på Solbergagymnasiet i Arvika. Vi har alltså sträckt oss från årskurs 3 i grundskolan till årskurs 3 på gymnasiet.

Det här har varit viktigt för oss. Vi pratade tidigare om att man kommer som kulturimperialister. Vi har försökt smyga oss in, eftersom vi har använt lärare som redskap för att komma in i skolmiljön. Fördelen är att lärarna känner strukturerna inom skolan, vilka är ren kinesiska för många av oss andra – allt detta med läroplaner, schemaläggning och hur man jobbar.

Vi har jobbat med hjälpmedel för att lärare som är intresserade av arkivmaterial ska kunna få stöd. Vi har gjort arbetshäften i form av tematiska exempelsamlingar, bl.a. ett häfte som är inriktat på kommunikationer och ett som innehåller en hel del människoöden. Vi har ett material på gång som heter "Barn på tröskeln till välfärden" som handlar om sociala frågor under 1900-talet: barnbespisning, barnkrubbor och sådant som har vuxit fram i

föreningsregi, men som blivit kommunaliserat efter hand och som vi nu betraktar som naturligt.

Beata Losman har lanserat kommunarkiven som en resurs för skolorna, och det är viktigt att poängtera. Det finns jättespännande arkiv på nära håll, eftersom varje kommun har skyldighet att ta vara på sina arkivhandlingar. Där finns många spår som man kan följa i historien.

Genom kompetensutveckling vill vi hjälpa fram lärare som sedan kan fungera som ett nätverk över hela Värmland. Det är också en viktig del, för det ger ringar på vattnet. De åker hem till sin skola, sin miljö, och försöker jobba i arbetslag och genomföra det här arbetssättet efter hand.

Vi har också lärarutbildningen som mål för våra ambitioner. Olle Nilsson och ett par arkivarier har deltagit med information och annat. Olle har också jobbat tillsammans med lärarkandidater som fått testa lektionsplanering utifrån arkivmaterial. Och det är så det måste gå till. Lärarkandidaterna är en nyckelgrupp.

Vi har parallellt med arkivprojektet också jobbat med en multimedieprodukt som heter "Nycklar till brukssamhället". Det är en ljud- och bildmässig upplevelsebaserad produkt som ska ge forskarovana grupper en ingång i arkiven. Den är mycket väl lämpad för skolbruk på olika stadier.

Olle Nilsson: Hösten 1983 kom jag från USA, och med i bagaget hade jag en tematisk dokumentsamling om ett samhälles utveckling från en epok under 1800-talet och fram till våra dagar.

Jag hämtade idéer och uppslag som jag använde i undervisningen, men jag hade aldrig den där riktiga tiden till att göra något eget material. Det blev axplock från arkiven som jag använde för att kunna omsätta det här på vårt sätt.

Det var inte förrän 1995–1996 som jag fick kontakt med den då nye arkivariern vid Värmlands Arkiv Alain Droguet, en fransman med erfarenhet från arkivpedagogiskt arbete i Frankrike. Ett år senare var det dags att börja göra någon form av material som skulle kunna användas i värmländska skolor. Resultatet är alltså ett slags blandning av en amerikansk och en fransk modell.

I ett arkiv finns det mängder av historiska dokument som beskriver samhällets utveckling fram till nu. Det är en enorm samling av de mest skilda dokument – tidningsartiklar, handskrivna dokument, transkriberade äldre handlingar från 1600- och 1700-tal, intervjuer av de mest skilda slag, tryckta alster, bilder med lokalhistorisk anknytning, teckningar, fantastiska personarkiv, formulär m.m.

Min uppgift blev att göra ett urval till ett material om kommunikationer. Jag var fränkopplad undervisningen under de sex månader, och därför ville vi ha

en referensskola med några lärare och klasser att samarbeta med, så att vi fick möjlighet att prova materialet.

Vi samarbetade med en skola i Sunne – två sjundeklasser som skulle läsa om lokalsamhällets utveckling. Jag reste med jämna mellanrum upp till Sunne där vi provade materialet. Lärarna fick ta del av det och jag hade provlektioner för att testa olika vinklingar. Vissa papper åkte på soptippen, vissa tog vi till oss, andra som vi kanske inte trodde på från början visade sig vara väldigt bärkraftiga.

Vi tog även fram förslag på hur man kan arbeta praktiskt, förslag på arbetsuppgifter och även hur man kan använda materialet i ett större perspektiv.

Efter min första tjänstledighet kom jag tillbaka till mina två klasser i årskurs 8. Vi skulle läsa om samhällets utveckling i Kil under 1800- och 1900-talet. Kil är en liten kommun strax norr om Karlstad, en kommun som erbjuder en närhet mellan kommunhus och högstadieskola, och jag ville se om det kunde användas på något positivt sätt.

Jag kallade arbetet ”Samhället Kils utveckling från 1800-tal till 2000-tal – det lilla i det stora”, och jag diskuterade med klasserna om lämpliga ämnesområden. Vi kom fram till följande: kommunen, kommunikationer, industri och handel, bebyggelse, folkrörelserna och föreningslivet, Svenska kyrkan, skola, räddningstjänsten, vård och omsorg. Det skulle täcka in det mesta.

Vi gjorde en gruppindelning, och arbetet skulle sträcka sig över tre månader, det längsta arbete eleverna hade gjort. Målsättningen var att vi skulle lära oss söka material, och att vi skulle komma utanför skolan. Därför förflyttade jag verksamheten till kommunhuset. Vi lämnade i stort sett klassrummet och befann oss i kommunens lokaler, där även biblioteket finns.

Jag tog kontakt med kommunledningen för att se om det fanns något intresse, och det visade sig ganska snart att det fanns ett stort intresse, vi togs emot med öppna armar. Man hade inte arbetat så här tidigare och därför kändes det viktigt. Många föräldrar jobbade på kommunen, så mycket fick man dessutom gratis när man förflyttade sig utanför skolan.

Hur kom arkivmaterialet in i bilden? Jo, vi skulle ju studera bakgrunden till dagens Kil, och jag plockade in en del arkivmaterial till varje grupp. Varje grupp fick ett startmaterial av mig, ett slags inspirerande riktad information, så att de skulle känna att de hade något att starta med.

Sedan såg jag till att de fick en kontaktperson. De skulle jobba med anställda inom kommunen – alltså inte med lärare. Det visade sig också vara ganska lätt, det fanns ett stort intresse att handleda eleverna när de kom till kommunhuset – bl.a. använde vi oss av byggnadsinspektören, chefen för Räddningstjänsten och näringslivskonsulenten. På så vis fick eleverna kontakt med andra människor än oss lärare.

Jag fanns med hela tiden och hjälpte till med kontakter på olika sätt där det behövdes, och jag träffade grupperna ett antal gånger under projekttiden.

Slutresultatet blev en skriftlig rapport från varje grupp som vi slog ihop till ett stort material. Eleverna fick skriva dagbok under hela tiden och de fick på basis av dagboken skriva en redogörelse för projektet. I slutet gjorde jag en ganska genomarbetad enkät för att se hur arbetssättet hade fallit ut.

Jag försökte med så mycket uppmuntrande inslag som möjligt. Det var viktigt att kommunledningen tog emot klasserna, talade till dem, engagerade sig på olika sätt. Det var viktigt att de bjöd på dricka och bullar och bistod med saker som eleverna behövde under det här arbetet. Det kunde vara allt från skrivpapper till souvenirer på slutet.

Jag visste att klasserna haft ett ointresse för både vuxenvärlden och kommunen i sig. Kommunhuset var något grått, stort som de inte visste något om. Men det här ändrades successivt.

Berith Sande: Det är viktigt att det blir ett resultat, något att visa upp – för klasskompisarna eller andra klasser, föräldrar eller vilka det här. När gymnasieungdomarna i årskurs 2 i Arvika arbetade med ett projekt om skolbispisning för fattiga barn gjorde de en lokalhistorisk forskningsrapport – inte bara ett vanligt grupparbete.

En lokaltidning i Arvika hade rapporten som förstasidesstoff och helsida i tidningen med rubriken ”Skolungdomar forskar kring gamla tiders sociala service”. Det här läser alla, och eleverna blir lite av lokalkändisar. De får ett erkännande, och det blir status över det hela.

Vi har fått stöd för att arbeta med arkivpedagogisk verksamhet under en treårsperiod. Nu måste se till att få fram resurser för mer permanent verksamhet, för nu vill vi inte tappa greppet, utan vi vill hålla det här levande. Det är jätteviktigt att inte släppa de kontakter vi har byggt upp!

Projekt Mike Kelley, Rooseum Malmö

Magnus Jensner

Vi har ingen utbyggd pedagogik på Rooseum med pedagoger som jobbar kontinuerligt gentemot skolorna. Alla som jobbar på museet, på kontoret men också i konsthallen, är utbildade konstvetare. Vi har ett slags en-mot-en-pedagogik så alla besökare kan fråga dem som jobbar där och personalen går runt i utställningen hela tiden och berättar om utställningen.

Det här speciella projektet med Mike Kelley var en fantastisk möjlighet att komma ut i skolorna och undersöka hur man kan jobba på olika sätt. När vi började planera utställningen 1996, så diskuterade vi redan från start en pedagogik kring utställningen. Mike Kelley har jobbat mycket med barn- och ungdomsfrågor, så hans konst passade bra att jobba med.

Gun Malmgrens OH-bild med isockeyemblemen som den lille killen hade ritat, skulle kunna fungera som en perfekt introduktion till Mike Kelley, för han jobbar mycket på det sättet. Han jobbar med enkla bilder, emblem och tecken, men på ett intellektuellt plan. Han är en väldigt intellektuell person och han jobbar mycket med masskultur som symbol.

Vi funderade på hur vi rent praktiskt skulle gå till väga med projektet. Jag tog kontakt med Lena Aulin-Gråhamn och bad henne om hjälp med skolorna, eftersom jag inte kände till hur de olika skolorna arbetade. Jag tyckte nämligen att man skulle knyta an olika delar i projektet till skolor som jobbade med just sådana frågor.

Jag var ute hos några skolor och pratade med rektorer och lärare och försökte få dem intresserade. Nästan alla jag pratade med var väldigt intresserade och väldigt entusiastiska – både rektorer och lärare. Vi bestämde efter hand för att följande skolor skulle medverka i projektet:

- Augustenborgsskolan – film
- Heleneholmsskolan – musik
- Johannesskolan – poesi
- Apelgårdsskolan – skulptur och måleri
- Malmö Borgarskola – IT, Internet och fanzine
- Värnhemsskolan – foto

Sedan började jag kontakta konstnärer i regionen, både i Lund och Malmö, och knöt två konstnärer till varje projekt.

Vi hade ett möte i början av mars med konstnärerna där vi gick igenom hur vi skulle jobba på skolorna. Vi bestämde oss för att de som jobbade med respektive skola skulle prata med personalen och eleverna först, sedan skulle de komma till Rooseum för en visning där vi pratade om Mike Kelley och om olika sätt att uttrycka sig på som Mike Kelley använder sig av.

Vi bjöd också in all personal på skolorna på en visning och vi hade ett seminarium där vi bjöd in folk från skolorna, konstnärer, pedagoger, forskare från Lund och andra som var intresserade av projektet.

När eleverna kom till Rooseum och vi skulle börja prata om utställningen, märkte man att de var ganska försiktiga och misstänksamma. De undrade vad de gjorde på Rooseum – ”Vad vill ni att vi ska göra...?” Det fanns en väldigt stor misstänksamhet, för det här var ett annorlunda projekt.

Det är en svår situation att komma till en så stor hall som Rooseum ändå är, och mötas av allt detta. Det tog en stund innan de började prata, men sedan gick det väldigt bra. Alla grupper kom till Rooseum och vi pratade om konsten.

Eleverna började sedan arbeta i sina grupper. De som jobbade med måleri och skulptur arbetade utomhus och åkte ut till olika platser. De åkte ner till havet, till Öresundsbron och andra platser, för att ta vara på det som fanns på platsen och göra något av materialet där.

Vi stötte på en del smärre problem. Exempelvis hävdade en lärare på Heleneholmskolan att det inte fanns några elever som var intresserade. Men när vi tog kontakt med en elev visade det sig att det fanns flera stycken.

Tanken med Mike Kelley-projektet var inte att eleverna skulle göra konst som påminde om Mike Kelleys konst, utan att visa eleverna på olika sätt att arbeta med frågor som Mike Kelley har arbetat med.

Han har, som jag sade tidigare, bland annat använt sig av populärkultur och masskultur och blandat det med finkultur. Han har också jobbat mycket med religion och sexualitet. Han hade bl.a. en stor utställning på Whitney i New York 1993, där han blev hårt kritiserad för att han tog upp frågor om barn- dom. Det var många kritiker som menade att han måste vara helt knäpp som gjorde konst på det här sättet.

Då gjorde han ett stort verk som han kallade ”Educational Complex” med modeller av alla skolor som han hade gått på under hela sin utbildning. Han gjorde modellerna helt i vitt och ställde upp dem bredvid varandra som en liten stad. Det var hans ”Educational Complex” – de platser där han hade utbildat sig. Och för att man skulle få riktig inblick i skolorna hade han gjort en källare på en av skolorna. Den gjorde han under bordet, och man kunde lägga sig på en madrass och titta upp i källaren.

Tanken med våra projekt var att de skulle presenteras på olika sätt. Bland annat ville vi att filmgruppens resultat skulle presenteras på tv men det gick tyvärr inte; ingen var intresserad av att visa det.

Dessa filmer speglar hur eleverna fungerar, hur de tänker. Bland annat gjorde två tjejer en film om sig själva. De satte upp en kamera och berättade om sig själva. De intervjuade sin familj och sina syskon. Det är en väldigt

gripande film. Ett par elever gjorde en film om "the King and Queen of Pop" – Michael Jackson och Madonna, med klipp från deras videofilmer. En kille som gör graffiti filmade processen när han gör en bild.

Musikprojektet jobbade tillsammans med Thomas Klinteby som har en affär i Malmö där han säljer skivor och har en inspelningsstudio för ungdomar. Till den gruppen kopplades också Anders A, konstnär från Malmö.

Gruppen gjorde en komposition som utgick från ett citat från Mike Kelley. Killarna i musikgruppen var väldigt kritiska till Mike Kelley, som ju också har jobbat med musik; han har spelat i olika band och det fanns musik med i utställningen. Men killarna tyckte att Mike Kelley var en riktig sopa när det gäller musik. De ville göra något mycket bättre, men Mike Kellys röst finns med i kompositionen.

Fotogruppen jobbade ganska konventionellt med att ta foton som sedan presenterades på Rooseum.

Vi hade en presentation av hela projektet två kvällar i maj. Den första kvällen framförde musikgruppen sitt musikstycke, den andra kvällen presenterade vi alla grupper. Jag trodde att ungdomarna skulle vara väldigt positiva till att vilja framträda och presentera sina projekt. Men de flesta var väldigt försiktiga. Det var flera stycken som inte ville komma dit över huvud taget, för de tyckte det var pinsamt. Man fick till och med åka och hämta kille i musikgruppen. De var nog väldigt nöjda med kvaliteten men de tyckte att det var onödigt, och att det var vi som ville att de skulle framträda.

Malmö Borgarskola jobbade med Internet och fanzine. Vi valde den skolan för man hade ett väldigt väl utbyggt program just med Internet. Men sedan visade det sig att gruppen slopade Internet helt och hållet, och i stället gick över till fanzine. De jobbade med en av våra sponsorer, Xerox, och fick låna en färgkopiator.

Omslaget till fanzinet hittade de i skolans gymnastiksal, där det fanns ett skyddspapper på golvet, som var ett papper från Åkerlund & Rausing. Texten var på arabiska, någon producent som hade gjort vaniljmjolk, och det tyckte gruppen passade bra. Just detta att man använde material som man hittade, återkom faktiskt hela tiden.

Utvärderingen av projektet gjorde vi i form av ett kollegieblock, för att få ytterligare anknytning till skolan. Återigen använde vi oss av Xerox och deras färgkopiator, och jag ringde till Esselte och frågade om vi fick sponsring med inbindningen. Det fick vi om vi kom dit och gjorde det, så jag åkte dit en dag med 100 utvärderingar, vilka alla bands för hand.

Diskussion, sammanfattning och avslutning

Diskussion med publiken med Gun Malmgren som samtalsledare.

Gun Malmgren: Jag vill försöka sammanfatta hur jag har upplevt konferensen. Man kan se den utifrån mitt perspektiv – utifrån en textanalys, och då är det här det bredaste textbegrepp man kan tänka sig. Jag ägnar mig åt read and response-forskning och mötet mellan text och läsare, och det har varit intressant att studera det symboliska arbete som har pågått här under de här två dagarna.

Det finns en amerikansk litteraturteoretiker, Judith Langer, som har arbetat med read and response-teorier och som kommit ut med en intressant sammanfattning av ett större projekt som heter ”Envisioning literature”. Där talar hon om läsning som en transaktion, där man ser mötet mellan text och läsare som ett slags affär, en transaktion. Det hela fokuserar på själva mötet, det finns ingen tyngdpunkt på vare sig text eller läsare.

När det gäller mötet och ser vad som händer, så har Judith Langer några nyckelord som är användbara även för människor som inte bara jobbar med texter. Jag tänkte mycket på det i går när Cecilia Nelson beskrev sin metod. Judith Langer talar om:

- Safe house – tryggheten i mötet, att våga använda sina erfarenheter. Det känner man till i skolan; man talar t.o.m. om bedroom culture när det är riktigt bra i skolan.
- Come together – att komma tillsammans är viktigt.
- Contact zone – det har man också märkt här. Nu har man jobbat upp temperaturen, börjar känna varandra och byta visitkort...

Diskussionen nu ska bland annat handla om hur man kan använda sig av sådana här sammankomster – om man ska arbeta så här eller om det finns andra sätt. På vilket sätt bör Stiftelsen verka i konstellationen skola–kultur? Här finns många trådar att dra i.

Beata Losman: Jag vill komplettera det Berith Sande talade om förut. Arkiv i kulturella sammanhang är självklart för henne, men det är inte alls lika självklart för alla arkivarier – i varje fall inte konkret.

Jag har själv jobbat med medel från Stiftelsens framtidens kultur ett antal år. Jag har arbetat konkret med att gå ut med kopierade, tematiska arkivhandlingar i årskurs 6, och alltså tagit det steg som mina kollegor betraktar med skräck – att gå ut i skolan. Och jag tycker att det är helt fantastiskt!

Det handlar helt enkelt om att tala om för klasserna och lärarna att det existerar arkiv. För det är något som ingen egentligen vet. Jag har mestadels jobbat ute i landsorden, utanför de stora arkivinstitutionerna. Jag har jobbat med de kommunala arkiven, och det finns drygt 280 stycken i landet som

alla är lika dåliga på att tala om sin existens. Och hur ska lärarna då veta om att de finns?

Det finns alltid skyltar och anvisningar till museet och biblioteket, men inte arkivet. Därför är tröskeln så hög. Dessutom ligger arkiven i källaren och arkivkällare är trånga, det är svårt att ta emot grupper. Men i varje kommun finns en människa som ansvarar för arkivet, ofta en person som arbetar ensam. Och att över huvud taget bli efterfrågad utifrån innebär en viss stimulans för dem. Det blir mer jobb, men det är klart stimulerande. Många har tyckt att det är roligt att gå ut i skolan.

Mitt jobb har i stor utsträckning bestått i att försöka skapa något slags förbindelselänkar mellan skola och kommunarkivet för att de ska veta om varandras existens och att det finns en möjlighet.

Det är ett långsiktigt projekt, och mina tre år för Stiftelsen framtidens kultur är slut, men jag tror att jag kan fortsätta med stöd inom regionen Västra Götaland. Min sista ambition är att till Bok- och biblioteksmässan nästa år plocka fram en liten reklambroschyr för varenda kommunarkiv i regionen. Det är 48 stycken, så jag får ligga i!

Det är enda sättet att upplysa. Man måste komma ut på något vis. I lokala arkiv finns material från 1863 och framöver, och det räcker väldigt långt för lokala undersökningar och för att jämföra nu och då.

Margot Blom: Jag kommer från Skolverket, och jag och mina kollegor här är jätteglada över att få delta i den här konferensen. Tack för inbjudan!

Vi har ett uppdrag tillsammans med Kulturrådet, där vi har fått till uppgift att samordna nationella insatser för att stödja och stimulera skolutveckling med kultur i skolarbetet.

Vi har ägnat mycket tid till att prata om vad uppdraget innebär. Staten ska ju stödja skolutveckling men inte styra över den, och vi måste respektera att det är i skolan och kommunerna som verksamheten bedrivs. Det är där den professionella personalen jobbar och leder arbetet. Så det gäller att stödja skolutveckling utan att störa den.

Det är nerifrån som kraften kommer, det är i den typ av projekt som ni har presenterat här och i andra skolutvecklingsprojekt, som man kan se vad som händer i skolorna, vilka initiativ som tas och vilka möjligheter som finns.

Vi tänker ta fasta på att mötet mellan människor är viktigt. Vi vill stimulera till seminarier på olika nivåer. På nationell nivå handlar det om samarbete myndigheter, institutioner och organisationer emellan, och på regional nivå handlar det om regionala kulturseminarier och annat.

Vi kan stödja arrangemang av mötesplatser så att aktörer på olika nivåer kan komma samman och inventera de resurser som finns inom en region eller lokalt/kommunalt.

Vi ska också försöka framställa stöd- och stimulansmaterial. Jag och mina kollegor från Skolverket har surrat ivrigt med varandra de här två dagarna, för vi har fått så många uppslag över vad som är möjligt att jobba med! Vi ska försöka ta fram material om hur det kreativa skapandet kan vara en kunskapsväg i skolan. Det kreativa skapandet ska inte konkurrera med kunskap och inläring, utan det är en nödvändig förutsättning för inläring.

Det finns möjlighet för er att presentera er på vår webbplats, och det vill jag verkligen uppmana er att göra! Kulturrådet och Skolverket har en gemensam webbplats på Skoldatanätet, och adressen är www.skolverket.se/skolnet/kulturfonstret/.

Vi vill öppna möjligheten för skolor och kommuner att presentera sig på den här webbplatsen, öppna kulturfönstret mot olika platser. Ni svarar själva för vad som står, vi länkar till era hemsidor. Presentationen från vår sida är väldigt neutral, vi säger bara att ni finns.

Vi kommer också att öppna platser som beskriver olika sakområden. Vi har öppnat en plats mot rörlig bild, arkitektur och miljö är på gång, och vi ska också öppna mot kulturarv. Där finns det också mycket att hämta från den här gruppen, så vi tar till oss era projektbeskrivningar, och vill ni skicka utförligare information blir vi jätteglada!

Vi vill också länka till andra kulturlänkar. Vi vill skapa möjlighet för lärare och kulturpedagoger att via kulturfönstret hitta länkar, resurser, kontaktpersoner och mötesplatser.

Återigen – tack för att vi fått komma hit! Jag tycker att det här är en fantastisk bra insats från Stiftelsen framtidens kultur att ta sig tid att låta projekt visa upp sig på det här sättet. Och ni är när som helst välkomna med synpunkter, idéer, uppslag, förfrågningar till oss på Skolverket.

Edna Eriksson: Jag kommer från Ungdomsstyrelsen. Vi har ett drygt tre veckor gammalt uppdrag från regeringen att ska stötta ungdomars egna kulturverksamheter. Uppdraget löper över tre år, och fram till den 30 juni 2000 kommer vi att fördela fem miljoner kronor, sedan kommer vi att få ytterligare medel för de resterande två åren.

Det här är vårt sätt att försöka få in den unga samtidskulturen i kommuner och landsting och ge den en arena. Vi upplever att Sverige är världens bästa land på att tillgodose den historiska kulturen, och det ska vi vara otroligt stolta över. Men vi är inte lika bra på att ta tillvara samtidskulturen när den väl existerar och äger rum – inte när den så småningom blivit ett kulturarv.

Vi kommer att jobba med det här uppdraget på olika sätt – dels genom att olika verksamheter ska få möjlighet att söka stöd hos oss, dels genom ett aktivt arbete gentemot landsting och kommuner. Det handlar om att sätta sig ner tillsammans med företrädare för organisationer och verksamheter, och diskutera på vilket sätt de har en infrastruktur för samtidskulturen. Man

kanske har bibliotek, länsmuseum, länsmusiken och mycket annat – men vad har man i övrigt som rör det som sker just nu?

Där finns alla möjligheter i världen för er att kontakta oss så att vi tillsammans kan försöka lokala samtal om detta. Det vill jag välkomna er att göra.

Vi håller också lite provokativt på med att leta fram de framtida kulturarven genom att lyfta fram saker som finns nu. Där behöver vi hjälp. Sverige har nio världsarv genom Unesco, men Ungdomsstyrelsen vill bli den arena där vi försöker hitta de arv som skapas av unga människor i dag – dels för att presentera dem på nätet, dels för att hitta samtal i det lokala om hur man arbetar med det här.

Vi kommer att vara ganska hårda när det gäller bedömningen av projekt om unga människors egna kulturverksamheter. Det handlar om unga människors *egna* initiativ, snarare än att gamla institutioner ska nå unga. Hur ska unga kunna bli en del av de framtida institutionerna och av vår gemensamma arena?

Ung kultur och nutidskultur har inte alltid bara ett värde för den unga gruppen själv, utan även ett värde för oss som inte är unga längre. Det är viktigt att lyfta fram hiphop och annat för att *hela* medborgargruppen ska kunna ta del av den samtidskulturen. Det ska inte bara vara ”av unga för unga”, utan också ”av unga för alla” – där den gemensamma kulturen står i fokus.

Vi kommer inte att dra någon rabiät gräns när det gäller ungas egna kulturverksamheter inom skolan. Men det är viktigt att komma ihåg att vi inte har uppdraget att stötta generella verksamheter – och skolan är en generell verksamhet. Men om unga människor har en intressant verksamhet i en skola kan den många gånger vara intressant även utanför skolans ram, och då finns det möjlighet att bygga på det.

Det som skapas i skolan är många gånger så fantastiskt att andra människor också borde se det! Där kan vi vara en brygga. Vi kommer inte att betala verksamheter som finns i skolan men hamnar de någon annanstans, eller vill någon annanstans, kan vi vara en länk.

Eva Dahl: Inom Region Skåne, kulturkansliet, har vi initierat ett seminarium som ska äga rum i januari, där vi utgår enbart från ungdomskultur utanför de generella stadierna. Vi har inlett ett samarbete med Mejeriet, som är en kulturinstitution för unga människor som är unik i Sverige, det finns inget motsvarande.

Det handlar om att hitta breakdansen, rejkulturen, hiphopen, grafitti, DJ:ing och allt det här. Jag har lärt mig oerhört mycket på denna höst bara genom att försöka komma in i denna värld. Och jag känner att det har hunnit passera ibland, för delar av denna kultur går väldigt fort.

Men jag tycker det är roligt att våra politiker, för det är delvis ett initiativ från politikerna, vill ha det här seminariet. Tanken är att man inledningsvis ska samla *bara* unga människor, sedan blir det en diskussion med företrädare för de etablerade kulturinstitutionerna och kulturpolitikerna ytterligare ett antal dagar senare.

Lotten Zetterström: Från regeringshåll har det utgått påbud till alla kommuner att två områden är väldigt viktiga: integration och barnkonventionen. När det gäller integrationsfrågor tror jag inte alls att vi lever i informations-samhället utan vi är snart i ett överlevnadssamhälle. Integration handlar om samverkan mellan alla olika etniska grupper, inklusive den svenska.

Jag jobbar på Etnografiska museet i Göteborg som tillhör Statens museer för världskultur. Jag sitter inte i styrelsen, jag sitter inte i ledningsgrupp, men jag har varit med i arbetsgrupper före starten. Det jag säger nu är mina personliga uppfattningar, så det inte blir några konflikter.

Om man ser en museiutveckling när det gäller kulturarv, så fick Nordiska museet kring 1945 i uppdrag att dokumentera statarnas levnadsbeskrivningar för då upphörde statarsystemet och de blev lantarbetare.

På 1960-talet förvaltades detta arv i en politisk diskussion kring klassfrågor och från 1960- och 1970-talet finns det inte något museum som kan göra utställningar om bara högreståndskultur utan att också belysa ett bredare samhällsperspektiv. 1970- och 1980-talets genusdiskussion har fört med sig att man nu inte kan belysa kulturarvet ur ett enkönat perspektiv. Krigshistorien måste också belysa kvinnor och barn hemma.

Världskulturmuseets ansvar är att ta in det mångkulturella – som finns och som inte är något nytt. Vi måste i anständighetens namn belysa det i allt vårt kulturarbete. Inte som något speciellt, utan som en del.

Det jag ser som viktigt i mitt arbete är precis det Edna Eriksson talar om: att *i dag* dokumentera det mångkulturella samhället, så att vi inte om 50 år undrar varför vi missade det. Det handlar om livsformer. Vad innebär det att vara tonåring i dag? Vad innebär det att vara tonårsförälder? Vad är ett barnbegrepp? Vad är ett vuxenbegrepp?

Det här är livsviktigt för oss. Våra barn saknar vuxna, vilket flera av er har sagt. Jag skulle vilja be er läsa barnkonventionen – inte på svenska för att bara läsa vilka fantastiska myndigheter, skolor och institutioner vi har skapat. Utan alla de paragrafer där det står ”med respekt för föräldrars bakgrund och rättigheter och skyldigheter”.

När man läser konventionen ur ett invandrarperspektiv undrar man vad man har för rättigheter och skyldigheter och vad vi har för ansvar. Våra barn behöver en vuxengeneration. Om vårt samhälle ska finna sina former går det inte bara att jobba med barnen, för det är barnen som kommer i kläm.

Det här säger jag utifrån ett utomstående perspektiv. Jag skrev nämligen direktiven för hur man ska arbeta med asylsökande barn och ungdomar och jag utbildade all personal inom Invandrarverket, 5 000 personer. De sade: ”Men om de lär sig det svenska systemet, kommer de ju in i det svenska samhället snabbt om de får stanna!” Men frimodiga, öppna, icke-auktoritetsbundna självständiga svenska barn är ur ett annat perspektiv uppfostrade, omöjliga, utan respekt för gamla och utan relation till sina föräldrar. Vad händer med barnen om de lämnar Sverige för ett annat samhälle?

De invandrarbarn som är i Sverige får faktiskt bära konflikten mellan föräldrarna och det svenska samhällets vuxna – lärare, förskollärare, socialkurator, psykologer, läkare osv. Det är inte vi vuxna som tar ansvar för barnen, utan det är barnen som får vara bron. Det är ett allt för stort krav, framför allt på de barn som har kommit som flyktingar och som har traumatiska erfarenheter.

Om språket är smalt, ger våra kulturinstitutioner andra uttrycksmöjligheter som ger barn med bristande språk, svenska barn eller andra barn, en ny möjlighet. Därför ser jag det här jobbet som oerhört viktigt.

Som sagt – läs barnkonventionen och fråga er utifrån en treårings, en åttaårings eller en tonårings perspektiv om Sverige verkligen uppfyller konventionen.

Edna Eriksson: Det vi upplever på Ungdomsstyrelsen är att kulturarvet inte längre är nationellt präglad. Det betyder att det framtida kulturarvet, vilket museum vi än vill stapla det på, inte längre kan heta det *svenska* kulturarvet, för det finns inte. Däremot finns kulturarv, allt det vi bär med oss själva. Det är inte kopplat till vare sig föräldrars eller ens egen nationalitet per automatik.

Därför får integrationsfrågan inte handla om det, för då kommer vi att slå knut på oss själva i framtiden och etnofiera vårt kulturarv, och det är livsfarligt. Det finns ingen nation som har klarat av det utan att hamna i ganska allvarliga konflikter.

Om vi ska ta barnkonventionen på allvar, så ska vi också ge utrymme och respekt för barn att forma sin egen kultur. Sedan får man välja hur mycket som helst från föräldrar, från samhället i övrigt, för att man åker någon annanstans eller för att man kopplar upp sig på nätet. Det spelar ingen roll, och det ska vi som statlig myndighet aldrig någonsin lägga oss i. Men möjligheten att få välja måste finnas där.

Låt oss inte fokusera på svensk och invandrare. Det är en återvändsgränd och vi kommer aldrig att komma ur den.

Per Ekedahl: Jag är samordnare för Utvecklingscentrum för barn- och ungdomskultur. Jag är nyfiken på det som hänt här och hur allting presenteras. Det är egentligen ingen som har pratat om vad *barnen* har tyckt och tänkt,

vad ungdomarna själva har upplevt av den verksamhet som ni bedriver och säkert med all rätt är stolta över.

Jag har jobbat mycket ihop med Centrum för kulturforskning vid Växjö universitet, där man är väldigt intresserad av reception av kultur – hur man tar till sig museipedagogisk verksamhet, hur man tar till sig berättarverksamhet på skolorna, hur man tar till sig teater.

Det finns en jättespännande rapport om just detta som handlar precis om hur i det här fallet gymnasister tar till sig en teaterföreställning. Den är läsvärd! För att locka till läsning av densamma kan jag säga att regissören hade som en av sina ambitioner att ifrågasätta skolans roll. Eleverna tolkade pjäsen precis tvärtom...

Vi frågar alldeles för sällan vad som egentligen landar i magen och i hjärnan på de ungdomar och barn som vi vill nå med vår verksamhet.

Agneta Sommansson: Jag har behov av att kliva tillbaka dit vi började, att det handlar om barns liv i skolan. Jag tycker att det är fantastiskt att Stiftelsen framtidens kultur ställer oss inför den här möjligheten att få lyssna på en massa arbete som har pågått, och jag ser Stiftelsen roll som att stödja projekt som kan utvecklas på det här sättet. Men vi måste använda dem för att reflektera över vad det är som sker i barns lärande och vad det är som händer med barnen.

Jag håller med Per Ekedahl och jag kände när du började i dag, Gun, att du försökte få oss att tänka på vad vi pratar om, dvs. det som är i skolan – även om allt det andra som kommer upp naturligtvis också är nödvändigt.

Jag kan ibland känna, och nu ser jag mig som kulturarbetare, att vi är så himla låsta i vår egen interlogik. Vi är så övertygade om att vi har lösningen för hela samhället, inte bara skolan. Vi måste knuffa på den logiken. Jag vill att Stiftelsen vågar fortsätta knuffa på den här logiken, som är så stark inom kulturinstitutionerna och bland oss kulturarbetare.

Håkan Sandh: Jag är inne i det här med ansökningsförfaranden, bidrag, projekt och allt annat. Och enligt mig finns det fyra intressenter i en sådan här struktur: professionella kulturarbetare utanför skolan, klasslärare, estetiskt inriktade lärare i skolan och eleverna. Det är bara ett projekt här som har varit ett elevprojekt, de flesta har varit kulturarbetarnas och institutionernas projekt.

Planeringen av vad som ska ske i skolan borde ske mellan lärarna och eleverna. Frågan är hur de kommer in i bidragssystemet så att det blir projekt av det. Det blir ofta vi som står utanför som blir projekt drivande – inte de som är inne i verksamheten. Det beror väl förmodligen på att de flesta lärare är trötta helt enkelt. Man orkar inte ta till sig det hela, utan det blir institutionernas sak att starta projekt hela tiden.

I Södertälje har vi försökt att hitta en jämlik planeringssituation mellan kulturpedagoger och klasslärarna. Men det är inte lätt att hitta ett jämlikt förhållande där både klassläraren och kulturarbetaren/kulturpedagogen finns med på lika villkor.

Gun Malmgren pratade om begreppen safe house och contact zone förut. Möjligen hittar man till contact zone, men inte till safe house. Det tror jag att man skulle jobba mer på.

Gunnar Svensson: Stiftelsen har prioriterat kontakt mellan skola och kulturliv, och då blir det automatiskt så att de utanförstående blir mer aktiva i den grupp av projekt som kan platsa under den rubriken. Vi har nämligen tagit bort mer renodlade skolutvecklingsprojekt, vilket är den typ av projekt som skolan själv oftast initierar.

Birgit Sundstedt: Är det inte så att den långa handläggningstiden hos projektbeviljande myndigheter gör det nästan omöjligt för ungdomar att själva söka?

Är man ung vill man att något ska hända något snabbt när man får en idé – inte om ett halvår eller ett år. Där måste kommunerna ta sitt ansvar, exempelvis genom en akutkassa där ungdomar som vill göra något snabbt kan få stöd och hjälp.

Man kan också tänka sig att jobba med kontaktnät för kulturinstitutionerna, det försöker vi bygga upp i Uppsala – ett kulturkontaktnät med elever i skolorna. Vår kulturkonsulent försöker få fram kulturombud både i skola, förskola och bland eleverna.

Marie Ganslandt: Jag har sett det som en enorm förmån att få ta till mig det som vi inom min yrkeskår är helt svältfödda på – ett reflekterande arbetssätt. Om vi arkitekter tidigt i vår utbildning och som praktiker hade lärt oss att faktiskt reflektera över vad vi gör och vilket mening det har för samhället, hade vi varit tillbaka i det som skapades i Wien vid sekelskiftet och det som skapades under funktionalismen. Vi hade frågat oss vad det betyder för människan.

Jag vill stimulera alla kulturarbetare, och framför allt mina arkitektkollegor, till att gå ut och försöka hitta olika samarbetsformer. Jag får hela tiden ifrågasätta min egen syn på vad arkitektur betyder för människan, och det är barnen som inspirerar mig och får mig att reflektera.

Eva Dahl: Jag tycker att man ska prata om barn och ungdomar var för sig. Rent slentrianmässigt pratar man i många sammanhang om barn- och ungdomskultur, och så lägger man ihop det i ett svep. Men det är väldigt olika saker.

I det här fallet pratar jag om ungdomars egna kulturyttringar, och i Helsingborg och Höganäs har kultursekreterarna fått hand om en ganska liten kassa – i Helsingborg är det ca 30 000 kronor och i Höganäs betydligt mindre –

där ungdomar kan gå upp till kultursekreteraren och diskutera en idé till en utställning. Kanske de behöver 500 kronor, och då kan de få det direkt!

Nu jobbar vi med något liknande på regional nivå. Jag vet inte om det kommer att lyckas, men vi jobbar stenhårt på att inför nästa års budget få ett riskkapital som är till för ungdomars egna kulturyttringar. Eftersom det är på regional nivå måste vi också hitta samarbetsformer för den regionala spridningen och balansen.

Vi vet inte politikerna tar den här budgeten, men jag kan känna att det finns i luften. Det finns önskemål och tankar om att stödja det här. Jag tycker att fler kommuner skulle kunna ha det här s.k. riskkapitalet.

Edna Eriksson och jag var på samma konferens för 14 dagar sedan där representanter från Rockparty AB deltog. Jag blev djupt imponerad av det som har kommit ur Hultsfredsfestivalen. Det är ett kulturevenemang, men ur det har kommit ett antal företag som unga människor har startat, vilket gör att man inte flyttar från bygden. Man flyttar till och med dit för att skapa sina webbtidningar, t-shirtstryckerier och annat! Och allt har sina rötter i några 18-åriga ”slynglars” vision om en rockfestival.

Det är därför väldigt viktigt att dokumentera vår samtidskultur, för vi vet inte hur det ser ut om 20 år.

Edna Eriksson: Landstingsförbundet var värd för den konferens som Eva Dahl pratar om. Man berättade att landstingen i Sverige samlat har omkring 1-1,2 miljarder kronor i kulturanslag varje år. Fokus handlar om på vilket sätt medborgarna har ett inflytande över de här pengarna. Hur ser det ut? Är påsen stor eller liten? Hur stämmer den överens med vad man på orten tycker är viktigt och vill göra?

Unga människor måste ha möjlighet att kunna påverka, eftersom de många gånger är föremålet för institutionernas verksamhet. Det finns nästan inte någon institution lokalt som inte riktar sig primärt till barn och unga. Då är det jätteviktigt att de finns med i diskussionerna om hur verksamheterna faktiskt ser ut och vad pengarna ska användas till.

Magnus Jensner: När vi på Rooseum går in och försöker starta ett pedagogiskt projekt tillsammans med skolorna, så har vi naturligtvis inte uppfattningen att vi ska komma och visa hur man ska arbeta med kultur. Det handlar om ett lärande också från vår sida, att vi går in och försöker lära oss något om skolorna, hur de arbetar och vad de vill ha.

Det är inte alls självklart att de ska gå på Rooseum och se Mike Kelley. De kanske tycker att det är skittråkigt!

Pia Wennström: Jag var också på den konferens som Edna Eriksson och Eva Dahl pratar om. Och jag blev oerhört fascinerad när en tjej i ungdomspanelen sade att byråkrati lotsar.

Vi pratar om de långsamma systemen när det gäller ansökningar, ungdomars behov av en snabb hantering och om riskkapital. Men den här tjejen påstod att det finns en massa goda tjänstemän på alla möjliga ställen som fungerar som lotsar, som har ett öppet öra och inte bara tänker ”Åh, vad skönt, den här ansökan passar inte på mitt bord och inte på ditt. Då kan vi lägga den i papperskorgen så slipper vi ta ställning till om det här är en intressant verksamhet!”

Det är dock en bild som är delvis relevant. Passar inte ansökan i ett fack, så är det ingen intressant fråga. Gänget bakom Hultsfredsfestivalen sa att näringslivet är mycket piggare på att undersöka om det är en intressant idé, medan institutionerna är mer pigga på att titta vilket fack det passar i.

Det är inte bara ungdomar som behöver byråkratlotsar, riskkapital, okonventionella medel eller vad man kallar det. Det fria kulturlivet är i allra högsta grad beroende av detta. Deras liv är väldigt kortsiktigt – i projektform många gånger. Skolan har tidsnöd och ofta med resursbrist, och behöver någon som snabbt och piggt kan ta tag i frågor och hantera dem.

Så jag efterlyser också riskkapital. Man måste våga satsa på misslyckanden också – ta tillvara på idén och sedan konstatera om det funkar eller inte.

Vi behöver byråkratlotsar, och det är värt att fundera över hur man kan tillämpa det på olika ställen. Vi behöver fria och snabba medel inom arbetsmarknads-, kultur-, ungdoms-, och kommunpolitiken. Jag tycker att vi ska göra gemensam sak – ungdomar, skola, kultur och vilka fler som ansluter sig till detta.

Birgitta Ehlin: Projekt är vi väldigt tacksamma och glada för, men projekt är projekt och i detta ord har det gått troll. Det handlar också om vad som lever kvar när projekten tar slut.

Om man tar Fittjaskolan som exempel igen. Efva Lilja finns inte där nu, och det finns flera skäl till varför hon var ledsn när hon slutade. När man kommer utifrån kan man faktiskt bli ledsn av att se vad som händer med barn och ungdomar, hur dåligt de mår.

Vi lärare har kanske på ett obehagligt sätt vant oss vid att ha det här framför oss. Men kommer man utifrån måste man bearbeta det man ser framför sig, och det är inte enbart en idyll i dag. Därför tar det ganska lång tid. Om vi ska ha kulturarbetare i skolan måste det nästan vara så att de är fast anställda ett tag, för det tar tid med processen mellan människor.

Vi lärare försöker forma våra arbetslag och bli en enhet. Ni anar inte vilken kraft bara det tar och vad lite tid vi har, vad stressat och pressat det är och hur mycket som blir missförstånd bara inom skolans väggar för att få det här laget att fungera, och hur mycket vi skulle behöva lägga ner – internat som vi aldrig har pengar till.

Förlåt oss i skolan. Det är inte lätt att komma in, det är en process och det tar tid. Vi är väldigt stressade i skolan i dag. Och jag önskar att det kunde finnas en förståelse för att vi behöver kulturarbetare mer långsiktigt.

Inget har talat om det som dyker upp som svampar i jorden – friskolorna. De är många. Alla företag i näringslivet med aktning har snart en liten friskola. Då är frågan hur konkurrensen blir mellan den kommunala skolan och friskolorna.

Det är inget fel på friskolorna, det är inte det jag säger. Men det är turbohastighet i dag i skolans värld. Vi är hotade. I Lidingö kommun finns en kommunal skola som i dag måste tala om att man är bra – vilket kanske inte är så dumt i och för sig. Annars vill ett gäng lärare starta friskola av den kommunala skolan. Det är första gången man hör en kommunal skola tala om varför man är bäst!

Den här konkurrensen är bra för skolan, men just nu är det väldigt turbulent. Frågan är om friskolorna blir friskolor för att det är lättare att se vad man har för budget och hur man kan fixa det. Man kanske kan ta in kulturarbetare och veta att man klarar det, för att det är kortare väg än vi har i den kommunala skolan, där vi inte vet hur budgeten ser ut.

Gunnar Svensson: När Stiftelsen valde att prioritera kontakten skola–kulturliv, var det delvis för att Agneta Sommansson och andra i ett utredningsarbete kommit fram till att kontakten mellan skolan och kulturlivet måste förbättras.

Vi ville ut i ett område som är någorlunda avgränsat för att över huvud taget klara vår bidragsgivning, och vi tyckte att vi kunde göra en insats på det här området.

De som är aktiva i dag är de som kommer utifrån. Det beror delvis på att det finns många människor som söker arbetsuppgifter, och skolan är en arbetsmarknad. Men vi menar inte att ljuset måste komma utifrån. Jag tror att det är oerhört viktigt att skolan får rätta på ryggen. Det som sker i skolan är ett försök att åstadkomma en ny pedagogisk tradition som bryter mot den gamla.

Vi har sagt att vi ska skapa en skola för alla, vi har sagt att vi ska skapa integration mellan ämnen, och vi har satt upp en massa andra jättehögt ställda ambitioner. Detta är inte något nytt budskap – vi har strävat med denna uppgift sedan början av 1960-talet men har inte nått särskilt långt...

Det handlar om att skapa en tradition och om att kulturen ska vara en del av denna tradition. Kulturintressenterna i skolan har tryckts tillbaka steg för steg. Varje gång man har gjort en ny läroplan ska ett nytt område in, och så har det skett en liten jämkning på de estetiska ämnena. Det är ett tecken på den syn man har haft, kultursynen i dagens skola är mycket sämre än kultursynen i den skola jag gick i.

Detta är uppgiften, och då är frågan hur man löser det i ett läge när det inte ska ske genom centrala direktiv – den metoden har ju förkastats för att den delvis har misslyckats.

Då har vi en arkipelag av aktörer som ska klara av detta, varav Stiftelsen är en. Vad vi kan göra är att ge bidrag. Vi kan inte göra mycket annat, men vi ger gärna bidrag. Och vi tycker att det här området är ett vettigt område att arbeta inom.

Vår fördel gentemot den politiska apparaten är att vi kan ge längre och större bidrag. Det är inte bara för att vi är snälla och bra, utan för att den politiska apparaten är en ganska stressad apparat. Och oklara politiska majoriteter gör att man inte får långsiktiga besked, vilket inte är politikernas fel.

Vi gör gärna den här insatsen, vi tycker att det är vettigt att fortsätta sådana här möten om ni tycker det är bra. Men det måste ske en massa andra saker också, om vi ska skapa en bra tradition och om kulturen ska vara med i den traditionen. Snabba bidrag kan inte komma från Stiftelsen framtidens kultur, de måste komma från kommunen. De måste komma från en person som står inför den person som har kommit på den goda idén. Och där tror jag att det finns förhoppningar om att sådana system kan skapas.

Agneta Sommansson: Jag håller med Gunnar Svensson i mycket av det han säger, men en sak är fel. Det är inte ett sämre läge för den kulturella dimensionen i skolan i dag.

De nuvarande dokumenten ger oss stort utrymme, och de dokument som väntar på nya beslut ger också stort utrymme att agera.

Gunnar Svensson: Dokumenten har jag aldrig klagat på.

Håkan Sandh: Jag vill absolut inte kritisera Stiftelsen framtidens kulturs bidragsgivning. Jag tycker att det har presenterats väldigt många intressanta projekt som har gett mig många nya fina idéer, och jag tycker definitivt att Rooseum ska fortsätta att söka och samarbeta med skolan.

Vad jag var ute efter var mer någon sorts balans. För 15 år sedan var jag på en barnteaterkonferens i Gävle där man diskuterade skolteater. Där kom man fram till att felet med teaterns möjligheter att verka inom skolan var att vaktmästarna på skolorna var ointresserade av teater och aldrig kunde stänga av ringsignalerna i gymnastiksalarna. Men det fanns inte en enda person från skolan med på konferensen, utan det var teaterlivet som diskuterade hur man skulle göra skolteater!

Det är den balansen som jag är ute efter – vi måste hitta sätt att diskutera med skolan i stället för om den.

Jonas Andersson: Det har varit en fantastisk resa att få följa de här redogörelserna. Stiftelsen har funnits i fem år, och när man sitter mitt i den administrativa verkligheten är det oftast det negativa man konfronteras med. Inte så

mycket kritik där någon ringer som inte själv har fått bidrag, utan i stället är man mer irriterad över att andra har fått pengar...

Det har varit glädjande att få följa era beskrivningar, och detta har på sätt och vis varit ett slags experiment för oss – en väg att hitta vår roll, även om vi är fortfarande osäkra.

Jag vill peka på två erfarenheter:

Den ena handlar om möjligheten till det öppna samtalet som metod för att gå vidare i ett arbete. Den här konferensen har givit så mycket, att det är närmast självklart att vi ska fortsätta med detta i någon form. Det är möjligt att vi ska ha en bredare mix av deltagare, men nu valde vi att ha så många som möjligt men ändå en så trång krets att det blev ett samtal.

Den andra handlar om en liten insats med snabba medel i ett idéögonblick – inte de 500 kronorna, för de ska kommunen ta, eller de 10 000 kronorna för det snabba projektet som man ser öga mot öga. Men för den som har en klok idé kan kanske 100 000 kronor vara avgörande för ett förankrings- och idéutvecklingsarbete. Vår erfarenhet efter de här fem åren är att de medlen är väldigt svåra att få fram.

Sådana medel – utan löfte om att därmed ska titta välvilligt på en fördjupad ansökan – är en arbetsmetod som vi tillämpar i viss utsträckning. Och där skiljer vi oss från dem som finansierar forskningsområden, för där är oftast en insats för en fördjupning ett halvt löfte om en fortsättning. Vi kan inte jobba så. Men vi är alltid öppna för goda förslag.

Ni är välkomna till nya samtal. Tack för att ni kom hit!

Gun Malmgren: Man brukar säga att när man pratar om framtiden så talar man egentligen om samtiden. Men hur kommer man åt framtiden?

Inom ungdomskulturforskningen kommer ofta föreställningen fram att det är barn och ungdomar som känner av framtiden. Väldigt många ungdomskulturella analyser går ut på att ungdomen är som konstnären och känner av. Det kanske är en myt, jag ser att det skakas på flera huvuden här...

Jag hade tänkt att jag skulle avsluta med något slags provokation eller utmaning, och jag har bestämt mig för en mening som står som eldskrift framför mig. Den kommer från Edna Eriksson: "Det svenska kulturarvet finns inte". Det ligger i luften som en utmaning.

Jag vill tacka för alla inlägg och för att ni aktivt har deltagit och gjort det här till den händelse, den transaktion, som det har varit. Alla har material som skulle kunna räcka för en fortbildningsvecka vardera...

Tack så hemskt mycket!

Deltagarförteckning

<i>Ahlin Gudrun</i>	Skolverket, Stockholm
<i>Alizeleh Feriyal Sepehri</i>	Student vid lärarutbildningen, Malmö
<i>Anderson Jonas</i>	Stiftelse framtidens kultur, vd
<i>Annersten Lars</i>	Projekt 98/1517 Tre steg i Södertälje. Lärare Kulturskolan, Södertälje
<i>Aulin-Gråhamn Lena</i>	Projektledare 97/1652 Ateljéristautbildning. Lärarutbildningen, Malmö Högskola
<i>Bjergegård Christer</i>	Projekt 96/15 Lärkan Bredäng. Projekt 98/1517 Tre steg i Södertälje. Södertälje kommun, barn- och ungdomsenheten
<i>Blom Margot</i>	Projektledare "Kultur för lärande" i samverkan med Statens kulturråd, Skolverket, Stockholm
<i>Bourghardt Mariann</i>	Lärare Ulrikaskolan, Ulricehamn
<i>Dahl Eva</i>	Projekt 95/2376, 96/388 Skånsk skoltjänst. Kultur Skåne, kultursekreterare, Landskrona
<i>Danielsson Helena</i>	Skolverket, expert på mediafrågor
<i>Drott Stigsdotter Maria</i>	Barn- och utbildningsförvaltningen, Varbergs kommun
<i>Ehlin Birgitta</i>	Projekt 96/14, Kulturprojekt på Fittjaskolan. Stockholm
<i>Ekedahl Per</i>	Utvecklingscentrum för barn- och ungdomskultur, Växjö
<i>Elfström Tuula</i>	Projekt 98/292 Skolhusets möjligheter. Rektor, Sandaredsskolan, Sandared
<i>Eriksson Edna</i>	Ungdomsstyrelsen
<i>Ernst Lasse</i>	Projekt 96/270 Miljökämparna. Eureka Film, Färjestaden
<i>Flote Laurentia</i>	Student vid Lärarutbildningen, Malmö
<i>Frankenstein Karin</i>	Projekt 98/1677 Vi lär oss genom att lära andra. Johannesskolan, Malmö

<i>Franzén Mikael</i>	Centrum för kulturpolitisk forskning
<i>Ganslandt Marie</i>	Projekt 96/713 Skolgårdens möjligheter Projekt 98/292 Skolhusets möjligheter, Borås
<i>Gerlach Rosi</i>	Skoltjänsten, Landskrona
<i>Gille Marianne</i>	Projekt 95/5 Formprocessen. Projekt 97/1553 Film om storstadsarkitektur. Atom Design Studio, Stockholm
<i>Gunér Kristina</i>	Projekt 98/1544 Lärcentra i Uppsalaskolor. Speciallärare, Stenhagenskolan, Uppsala
<i>Haglund Björn</i>	Projekt 96/276 Vi skapar tillsammans. Rektor, Särilaskolan, Borås
<i>Hellgren-Dahl Katarina</i>	Projekt 96/1028 Skådebanan – mångkulturell mötesplats för ungdomar. Skådebanan, Uppsala län
<i>Hillman Gerd</i>	Statens kulturråd, Stockholm
<i>Hjorton Ulla</i>	Projekt 96/1419, 98/1544 Lärcentra i Uppsalaskolor. Barnbibliotekarie, Uppsala
<i>Hogman Hillevi</i>	Projekt 96/252 Infrastrukturuppbyggnad för tidig musik i Sverige. Föreningen Tidig Musik, Stockholm
<i>Israelsson Marie</i>	Projekt 97/666 Brytpunkt. Lärare, Värmdö gymnasium, Stockholm
<i>Jakobsson Gunilla</i>	Stiftelsen framtidens kultur
<i>Jensner Magnus</i>	Projekt 97/785 Pedagogiskt projekt i samband med Mike Kelley-utställningen. Rooseum, Malmö
<i>Johnsson Anna</i>	Projekt 95/805 Levandegöra Ekomuseum. Bergslagen, Smedjebacken
<i>Kalela-Brundin Maarit</i>	Projekt 99/523 SkogKulturSkola. Museichef, Skogsmuseet, Lycksele
<i>Lindgren Hasse</i>	Barn- och ungdomsavdelningen, Rikskonsert, Stockholm

<i>Lira Morel Alba</i>	Projekt 96/11, 97/1670, 98/1676 Kultur i skolan och dess närområde. Johannesskolan, Malmö
<i>Losman Beata</i>	Projekt 95/22 Lokala arkiv som resurs i skolan. Arkivlektor, Landsarkivet, Göteborg
<i>Lundberg Lena</i>	Länsinformatör, Riksantikvarieämbetet, Stockholm
<i>Löwenhielm Harriet</i>	Projekt 95/431 Hantverkshuset Bandelunda. Bildlärare, Föreningen Stavgard, Stånga
<i>Magnusson Kerstin</i>	Projekt 96/1416 Skolverksamhet Där Ner i Mårbacka. Östra Ämtervik, Sunne
<i>Malmgren Gun</i>	Professor vid universitetet i Umeå samt verksam vid universitetet i Lund
<i>Nelson Cecilia</i>	Chef för Lunds konsthall
<i>Nilsson Olle</i>	Lärare/pedagog, Arkivcentrum, Karlstad
<i>Olander Kerstin</i>	Statens kulturråd
<i>Olsson Lena</i>	Undervisningsråd, Skolverket, Uppsala
<i>Paulson, Lotta</i>	Projekt 98/1677 Vi lär genom att lära andra. Johannesskolan, Malmö
<i>Persson Birgitta</i>	Stiftelsen framtidens kultur
<i>Persson Ewa</i>	Stiftelsen framtidens kultur, styrelseledamot Sunne
<i>Påhlman Lena</i>	Stiftelsen framtidens kultur
<i>Rasmussen Tommi</i>	Barn- och ungdomsavdelningen, Rikskonserter, Stockholm
<i>Rock Yvonne</i>	Stiftelsen framtidens kultur, styrelseledamot, Stockholm
<i>Rosenqvist-Soliman Magareta</i>	Bibliotekarie, Skolverket, Stockholm
<i>Sande Berith</i>	Projekt 95/2040, 97/262 Arkiv och skolungdom i Värmland. Arkivchef, Folkrorelsernas arkiv för Värmland

<i>Sandh Håkan</i>	Projekt 95/1607 Sopoperan. Kulturskolan, Södertälje
<i>Sejmo Christina</i>	Projekt 96/122 Unga öron – Ny publik. Riksförbundet Sveriges kammarmusikarrangörer, Stockholm
<i>Skoglund Hans</i>	Chef, Örebro Kulturskola, Örebro
<i>Sommansson Agneta</i>	Sekreterare i f.d. Kultur i skolan-utredningen. Expoteket, Riksutställningar, Stockholm
<i>Stempel Paul</i>	Projekt 99/1113 Länsmusikens skolkonsertverksamhet. Länsmusikchef, Musik i Halland, Halmstad
<i>Strömgren Katarina</i>	Projekt 98/1301 Vi alla kan i Vivalla. Kulturskolan, Örebro
<i>Sundqvist Maria</i>	Otålighetens teater, Lund
<i>Sundstedt Birgit</i>	Projekt 96//1419, 98/1544 Lärcentra i Uppsalaskolor. Barnbibliotekarie, Uppsala
<i>Svensson Gunnar</i>	Stiftelsen framtidens kultur, styrelseordförande, Stockholm
<i>Vainionpää Petra</i>	Dokumentatör, Månstad
<i>Vestheim Geir</i>	Centrum för kulturpolitisk forskning
<i>Wennström Pia</i>	Projekt 96/1464, 97/666 Brytpunkt, Stockholm
<i>Westerlund Linda</i>	Projekt 96/276 Vi skapar tillsammans. SO-lärare Särilaskolan, Borås
<i>Wohlin Birgitta</i>	Projekt 96/276 Vi skapar tillsammans. SO-lärare Särilaskolan, Borås
<i>Zetterström Lotten</i>	Projekt 96/523 Barn och ungdom i fokus – museer i ett mångkulturellt perspektiv, Göteborgs museer